

नेपालको पहिलो बौद्ध मासिक आनन्दभूमि

२०७० माघ पूर्णिमा / मिला पुनिह- वर्ष ४१
द.सं. २५८७

अंक ९
ने.सं. ११३४

The Ananda Bhoomi (Year 41, Vol. 9)
A Buddhist Monthly : Jan./Feb. 2014

प्रमुख सल्लाहकार:
भिक्षु मैत्री महास्थविर (प्रमुख, आ. कु. वि.)

सल्लाहकार :
भिक्षु धर्मकीर्ति (कार्यवाहक प्रमुख, आ.कु.वि.)

व्यवस्थापक तथा वितरण:
भिक्षु पियदस्ती, आनन्द कुटी विहार, ४२७१४२०

व्यवस्थापन सहयोगी : भिक्षु सरणांकर

वितरण सहयोगी : विवेक महर्जन

लेखा व्यवस्थापन : सुरेश महर्जन, स्वयम्भू

आवरण डिजाइन/भित्री सेटिङः : विनोद महर्जन

कम्प्युटर सज्जा : राजकुमार छुका, ख्वप

सम्पादन सहयोगी : भिक्षु अस्सन्जि

सम्पादक/प्रकाशन संयोजकः
कोण्ठन्य

बुद्धविहार भूकुटीमण्डप, ४२२६७०२

वितरणार्थ सहयोगीहरु:

बुद्धजयन्ती समारोह समिति (श्रीध.), शर्मिला श्रेष्ठ (बौद्ध बुद्धाश्रम-बनेपा), अ. इन्द्रालती-धर्मकीर्ति, सरिता अवाले (ललितपुर), वज्रार्थ (ललितपुर), सुश्री वीणा कंसाकार (बौद्ध महिला संघ नेपाल), सुश्री शकुन्तला प्रधान, श्रीमती केशरी वज्राचार्य, सुवर्णामुनि शाक्य (भेरहवा), विद्यादेवी शाक्य (बुटवल), याम शाक्य (बेनी), सर्जुलाल वज्राचार्य, देवेन्द्र शाक्य (पाल्पा), कृष्णप्रसाद शाक्य (बागलुङ), विजय गुरुङ (लमजुङ)।

मुद्रणः

आईडियल प्रिन्टिङ प्रेस, खार्को, फोन: ५००७५६३

शाखा : पुल्चोक, फोन : २९२०२३५

प्रकाशकः

आनन्दकुटी विहार

आनन्द कुटी विहार, स्वयम्भू, फोन: ४२७१४२०
काजि.द.नं. ३४/०३४/०३५/म.क्षेत्रिक.द.नं. ७/०६९/६२

बुद्धवचनामृत

वसिसका विय पुण्फानि - महावनि पमुञ्चति ।

एवं रागञ्च दोसञ्च - विष्पमुञ्चथ भिक्खवो ॥

अर्थात् : भिक्षु हो □ जुहि फूलको बोटबाट बइलाएको फूल जम्मै झर्नेजस्तै (खसालेखै), तिमीहरूले पनि राग-द्वेषलाई □याक्नु पर्छ ।

हे भिक्षुपि ! जिस्वाँमाय पुलांगु सुखूचिंगु स्वाँ फुकं हायावनिगु थें छिसिसं नं राग-द्वेषयात हायेका छ्व ।

O Bhikkhus ! As the jasmin plant sheds its withered flowers, so also, should you shed passion and ill will.

- धम्मपद, ३७

आनन्द भूमि

आनन्द कुटी विहार संस्था, पो.ब.नं. ३००७, काठमाडौं ।

फोन: ४२७१४२०

E-mail : anandakutivihar@gmail.com

gkondanya@gmail.com

info@anandabhoomi.com

Website: anandakutivihar.com.np

www.anandabhoomi.com

वार्षिक रु. १५०/-

एकप्रति रु. १५/-

वार्षिक ग्राहक बनी सहयोग गरौ ।

तरुण, भिक्षु-प्रवित्तिहरु सजग-सतर्क होओ

राणाकालीन एकतन्त्रीय शासनव्यवस्था जीवित छँदै नेपाल भाषा तथा समग्र बुद्धधर्मकै पुनर्जागरण कालको प्रारम्भसँगै नेपालमा थेरवाद बुद्धशासनको पुनर्जागरण काल सुरु भएको थियो । भिक्षु महाप्रज्ञाले वि. सं. १९८५ मा स्थविरवादी-प्रवज्या धारण गरिसकेपछि नेपालमा थेरवाद बुद्धशासनको पुनर्स्थापना भएको मानिन्छ । यसपछि बुद्ध, बुद्धधर्म, बौद्ध संस्कृति एवं बौद्ध दर्शनको अध्ययन-अध्यापनमा आयामिक परिवर्तन भएको मान्न सकिन्छ । वि. सं. २००९ मा थेवादी भिक्षु-श्रामणेरहरुलाई देशनिकाला गरिएको प्रकरण सँगसँगै ज्ञानमाला, धर्मादय सभा, अखिल नेपाल भिक्षु महासंघको स्थापनापश्चात् विश्व-बौद्ध सम्मेलनसम्मको परिकल्पनालाई साकार पारी बुद्धको पवित्र जन्मभूमि लुम्बिनीलाई विश्वशान्तिको मुहानको रूपमा सुपरिचित गरिदै लान ढूलो उर्जा मिलेको स्मरणीय संघर्षका पानाहरु कसेबाट छिपेको छैन, यो जीवन्त इतिहास हो ।

महाप्रज्ञापछि नेपालका प्रथम संघमहानायक भिक्षु प्रज्ञानन्द महास्थविरलगायत दिवंगत महास्थविरहरु धर्मलोक, शाक्यानन्द, अनिरुद्ध, अमृतानन्द, सुबोधानन्द, बुद्धघोष, महानाम, प्रज्ञारथी, चुन्द, त्रिपिटकाचार्य कुमार काश्यप, विवेकानन्द, विमलानन्द, रत्नज्योति, सुमङ्गल, सुर्दर्शन आदिले सम्पूर्ण जीवन बुद्धशासनका लागि उल्लेखनीय योगदान पुन्याउनुभएको थियो भने त्यसरी नै दिवंगत अनागारिकाहरु रत्नपाली, धर्मपाली, संघपाली, धर्मचारी, शीलाचारी, धर्मशीला, सुशीला, विशाखा, रत्नमञ्जरी आदिले बुद्धशासनका लागि उल्लेखनीय योगदान गर्नुभएको इतिहासलाई सम्बद्ध भिक्षु, श्रामणेर तथा अनागारिकाहरुले मात्र होइन बुद्धधर्मसञ्चालन सबैले स्मरण गर्नु बुद्धशासनिक सुखकर विषय हो । उहाँहरूके शासनिक योगदानलाई निरन्तरता दिने ऋगमा आज पनि नेपालका संघनायक अगगमहासञ्चालनजेतिकधज भिक्षु अश्वघोष महास्थविर, संघउपनायक तथा अखिल नेपाल भिक्षु महासंघका अध्यक्ष अगगमहापणिडत धर्माचरियो डा. भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर, भिक्षु बोधिसेन महास्थविर, फ्रांखु. भिक्षु धर्मसोभन महास्थविर, भिक्षु गुणघोष महास्थविर, भिक्षु शीलभद्र महास्थविर, भिक्षु मैत्री महास्थविर, फ्रांखु. भिक्षु धर्मपाल महास्थविर, फ्रांखु भिक्षु सुमेध महास्थविर लगायत श्रद्धेय भन्नेहरुबाट वर्तमान थेरवाद बुद्धशासनलाई यो स्थितिमा पुन्याउन जे जति योगदान गरे, त्यसलाई युवापुस्ताले स्मरणीय इतिहास मानी अभि कसरी सशक्त रूपमा अगाडि बढाउन सकिने हो, त्यतातिर ध्यानाकृष्ट गर्नु शुभ शासनिक अभियान हुनेछ ।

यसरी नै वर्तमान अनागारिकाहरु धर्माचरिय अगगमहागन्थवाचक पण्डित धर्मवती, दो. मागुनवती, जाणसीला, माधवी, सत्यशीला, उत्पलवर्ण, चमेली, कमला, लगायत अन्य अनागारिकाहरुले थेरवाद शासनका लागि जति योगदान गरेका छन्, त्यसलाई पनि स्मरणीय इतिहास मानी अगाडि लम्किनु विकासशील मार्ग अपनाएको सिद्ध हुनेछ । आखिर बुद्धशासनको लागि जोस्तु प्रवित्तिहरुले आफ्नो सम्पूर्ण जीवन बुद्धशासनमा अर्पण गरेर धर्मलाई आजको यो परिवेशमा जुन रूपले संरक्षण संवर्द्धन गरेका छन्, त्यसलाई निरन्तरता दिनु सबैको दायित्व हो । यसरी नै भिक्षु-अनागारिकाहरुलाई हस्तेमा हैस्ते गरी समग्र बुद्धशासनलाई डोन्याउन श्रद्धालु दाताहरुको शासनिक श्रद्धाले अहं भूमिका निर्वाह गरिरहेको पाटो स्वयं धार्मिक गौरवको विषय हो भने श्रद्धालु दाताहरुको श्रद्धालाई समेटनु शासनिक लाभप्रद विषय हो ।

त्यसो त राणकालको अन्त्यतासँगै संघर्षमय इतिहास बोकी पुनर्जागरित नेपालको थेरवाद बुद्धधर्म र यसका उतार चढावहरुलाई इतिहास मान्न कन्जुस्थाई गरी नेपालको थेरवाद बुद्धशासनलाई आयातीत धर्म भनेर संकुचित भावना ओकल्नेहरु पनि छन् । इतिहासमा कपिलवस्तु आदि क्षेत्रमा स्वयं बुद्धकै प्रवेश, चीनिया यात्री हवेनसाङ्को यात्रा वृत्तान्तानुसार स्थविरवादी धर्मको नेपालमा निरन्तरता थियो भन्न सकिन्छ । जयस्थिति मल्लले सामाजिक सुधारको नाममा थालेको जुन अभियान-इतिहास छ, त्यसपछि नेपालको बुद्धशासनिक क्षेत्रमा प्रवित्तिहरु प्राय लुप्त नै अवस्थामा थिए भने वजाचार्य गुरुहरुबाट बुद्धधर्मलाई निरन्तरता दिन जेजस्तो समयानुकूल धार्मिक विधिव्यवहारलाई निरन्तरता दिएका हुन्, सहाहीन्य कदम नै हुन् ।

आज आफै तवरमा सकदो योगदान पुन्याउँदै वामे सरिरहेको थेरवाद बुद्धशासनमार्फत बुद्ध, बुद्धधर्म तथा बौद्ध दर्शनको प्रचार-प्रसारमा ठोस योगदान पुन्याउने कार्य भइरहेको छ । हो, नेपालमा थेरवाद बुद्धशासन जुन रूपले अगाडि बढ्नुपर्ने हो, जुन रितिमा पुनुपर्ने हो त्यो अवश्य पुन्न सकेको छैन भनेर चिन्तित हुनु जायज होला । जति भिक्षु, श्रामणेर, अनागारिका, उपासकोपासिकाहरु देखिए, विहारहरु निर्माण भए, संघसंस्थाहरु स्थापना भए, अध्ययनअध्यापनका कार्यहरु भए, ती यावत पक्षलाई रचनात्मक दृष्टिले मुल्याङ्कन गर्दा धेरै आशा गर्ने मार्ग प्रशस्त हुँदैछ । परम्परागत मूल्यमान्यतामा आश्रित सामाजिक बनौटभित्र थेरवाद बुद्धशासनले स्थान ओगट्दै जान अझै धेरै उकाली ओराली पार गर्न बाँकी होलान् । विभिन्न जनजातिहरुका माफ नौलो जागरणसहित प्रभावकारी भूमिका निर्वाह गरिरहेको संवेदनशील घडीमा नीतिगत प्रणालीबद्ध एवं संस्थागत रूपमा अगाडि बढन सके सुनौलो भविष्यको परिकल्पना गर्न सकिन्छ । यसका लागि अग्रजहरुबाट भएगरेका योगदानलाई स्मरण गरी जनशक्तिका रूपमा रहेका तरुण भिक्षु, श्रामणेर तथा अनागारिकाहरु सबैले सजगता, सतर्कता अपनाउँदै समर्पित भावसहित सामूहिक रूपमा विशिष्ट योगदान पुन्याउन सके समग्र बुद्धशासनको चिरस्थायीका लागि हितकर-सुखकर विषय हुनेछ ।

विषय-सूचि

क्र.सं.	विषय	लेखक	पृष्ठ
१.	लुम्बिनी : नेपालको सुनखानी	स्वामी आनन्द अरुण	४
२.	नेपालमा भिक्षु तालिम केन्द्रहरू	भिक्षु विपस्सी धर्मारामो	७
३.	नागी गुम्बा एक चिनारी	धर्मसुन्दर तुलाधर	१२
४.	चिन्ता निवारण गर्ने श्रोत सन्तोष र मुदिता	लोकबहादुर शाक्य	१५
५.	दिग्भ्रम फैलाउने बुद्ध सिरियल	केशरी वज्राचार्य	१८
६.	सद्धर्म पुष्टमाला : कृति समीक्षा	कोण्डन्य	२१
७.	Education Initiatives in Theravada.....	Keshab Man Shakya	२५
८.	बौद्ध गतिविधि		२८
<u>कविता</u>			
९.	बुद्ध-अवतार	पुरन बहादुर शाक्य	२०
१०.	बुद्ध तिमीलाई सम्झँदा	सौन्दर्य शाक्य	२०
११.	जितः यः	राज शाक्य	२४
१२.	थःथम्हं भंगः लाःम्ह	हेरारत्न शाक्य	२४

दर्ता नं. २०४६/०६५-०६६

एक होइन सबै साबल बनौ।

पापको फल भोग्न नपरेसम्म मूर्खले आफुले गरेको खराब कामलाई महजस्तो
ठान्दछ। तर पापको फल भोग्न पर्दा दुःखित हुन्छ।

- धर्मपद, ६९

मुद्धती वयतमा
१३ प्रतिशत व्याज

दैनिक वयतमा
६.५ प्रतिशत व्याज

बलम्बु व्याउ सहकारी संस्था लि.
बलम्बु, काठमाण्डौ

बलम्बु-६, काठमाण्डौ, फोन नं. ४३१४८४४,
ईमेल: bmc_coperative@yahoo.com

लुम्बिनी : नेपालको सुनखानी

स्वामी आनन्द अर्श

२६ वर्षपूर्व मलाई पहिलोपटक लुम्बिनी जाने शौभाग्य प्राप्त भयो । लुम्बिनीको आध्यात्मिक ऊर्जा र पवित्रताले म अभिभूत भएँ । मलाई लुम्बिनीबाट फर्किन धेरै गाहो भयो । फर्किसकेपछि पनि लुम्बिनीको आकर्षण र मौन आमन्त्रण मैले अनुभव गरिरहन्थ्यै । विगत वर्षहरूमा त्यही आमन्त्रणले वशिभूत अनेकपटक लुम्बिनी पुगेको छु । अनेकपटक नेपाल र विदेशका साधकहरूलाई सहभागी गराई लुम्बिनीमा अनेकौपटक साधना शिविरहरू पनि गराएको छु ।

लुम्बिनीको यति गहन आकर्षण छ कि त्यहाँ जाति बस्दा पनि नपुग्ने अनुभूति हुन्छ । फर्किदा जाहिले पनि अरु बसौं-बसौं जस्तो लाग्छ र लुम्बिनी छोड्दा बडो पीडा हुन्छ । धेरैपटक यस्तो लाग्थ्यो कि यस सिद्ध क्षेत्रमा पनि एउटा ओशो आश्रम भइदिएहुन्थ्यो । परमात्माबाट त्यो प्रार्थनाको प्रत्युत्तर भयो र आज लुम्बिनीमा ओशोको एउटा कम्युन 'ओशो जेतवन अन्तर्राष्ट्रिय आध्यात्मिक गाउँ' स्थापित भएको छ । त्यहाँ हमीले नियमित रूपले ध्यान शिविर संचालन गर्ने गर्छौं । लुम्बिनीमा सात्त्विक र साकाहारी भोजन पाउने, दैनिक साधना हुने तथा सबै आगन्तुकलाई स्वागत गर्ने अनि सबै धर्मावलम्बी र विचारका साधकलाई स्वीकार गर्ने एक अन्तर्राष्ट्रिय गन्तव्यको रूपमा त्यो स्थल विकसित भइरहेको छ ।

हालै म त्यहाँबाट एक अन्तर्राष्ट्रिय साधना शिविर संचालन गरेर काठमाडौं फर्केको छु । अहिले मेरो पूरे मनप्राण त्यहाँको ऊर्जा र अनुभूतिले अविभूत छ । त्यही अनुभूतिले यो लेख लेखन प्रेरणा दिइरहेको छ ।

यस अङ्क

आनन्दभूमि

पढ्दौं पढ्दाओं, समयमैं वार्षिक ग्राहक बनौं

आनन्द कुटी विहार संस्था, पो.ब.नं. ३००७, काठमाडौं, फोन: ४२७१४२०
E-mail : anandakutivihar@gmail.com, anandakutivihar@ntc.net.np
gkondanya@gmail.com, kondanya@soon.com

गताङ्कमा

चौथो स्थान हो- लुम्बिनीकै नजिक पर्ने कुशीनगर, जहाँ ८० वर्षको उमेरमा बुद्धले शरीरको अन्तिम बन्धनबाट मुक्त भई महापरिनिर्वाण प्राप्त गरे । यसका अतिरिक्त श्रावस्ती, वैशाली, राजगृह, नालन्दा, कौशाम्बी र उडिसाको धवलागिरि पनि प्रसिद्ध बौद्ध तीर्थस्थलहरू हुन् । यी तीर्थस्थलहरूको मौन आमन्त्रणले मलाई सधैं तानिरहन्छ र विभिन्न देशका साधकहरूलाई जम्मा गरी उपरोक्त सबै तीर्थस्थलमा मैले धेरैपटक तीर्थाटन र साधना शिविरहरू संचालन गरिसकेको छु । पहिलो लुम्बिनी भ्रमणपश्चात् नै मैले बारम्बार लेख्दै र बोल्दै आएको छु कि नेपाललाई परमात्माले दुई अनुपम र अमूल्य उपहार दिएको छ । बुद्ध जन्मेको पवित्र स्थल लुम्बिनी र सगरमाथालगायत हिमालयका उच्चतम् शिखरहरू । यिनीहरूको विश्वमा गहन आकर्षण छ, तर नेपालले यी गन्तव्यहरूलाई अन्तर्राष्ट्रियस्तरमा आकर्षक तरिकाले प्रचार गर्न सकिरहेको छैन, किनभने यसका लागि चाहिने आधारभूत तयारीमा हाम्रा नीति निर्माताको ध्यान पुगेकै छैन । उच्च व्यवस्थापकीय तयारीका साथ यी गन्तव्यहरूलाई मात्रै पनि अन्तर्राष्ट्रियस्तरमा पुन्याउने हो भने नेपालको भयावह गरिबी र बेरोजगारी भगाउन सकिन्छ ।

संसारमा उल्लेख्य संख्यामा पर्यटक भित्रयाउने राष्ट्रलाई तीन वर्गमा बाँड्न सकिन्छ । ती देशहरूले प्राकृतिक सौन्दर्यको माध्यमबाट वा कृतिम आकर्षणहरू पैदा गरेर पर्यटकहरूलाई तानेका छन् ।

पहिलो वर्गमा यस्ता ३० राष्ट्र पर्छन् । जसले प्रत्येक वर्ष आफ्नो जनसंख्याभन्दा बढी पर्यटक भित्रयाउँछन् ।

- बुद्धलाई प्रेम गर्ने सबैका लागि बुद्धको जन्मस्थल पवित्रतम् तीर्थ हो र उनीहरूका लागि बुद्ध परम् श्रद्धेय, आराध्य र भगवान् हुन् । लुम्बिनीमा हाल केही बौद्ध राष्ट्रका मानिसहरू आइरहेका छन्, तर भौतिक पूर्वाधार र अन्य आकर्षण नभएका कारणले उनीहरू भारतको कुशीनगर या गोरखपुरबाट बसमा 'फुड प्याकेज' लिएर आउँछन्, मायादेवी मन्दिरको दर्शन गर्ने र उतैबाट ल्याएको 'लन्च' बसमै बसेर खान्छन् र खाली बटा नेपालमै फ्याँकी केही घन्टामै फर्किन्छन् ।

- हामीले लुम्बिनीको महत्व बुझ्न सक्यौं र संसारलाई बुझाउन सक्यौं भने लुम्बिनी नेपालका लागि सुनखानी सिद्ध हुनसक्छ । नत्र अहिलेजस्तै हाम्रा लागि यो संसारभरि मागिखाने भिक्षापात्र र कहिल्यै पुरा नहुने एक विकास आयोजना मात्रै भएर रहेन्छ ।

दोस्रो वर्गका अन्य ३० राष्ट्रले आफ्नो जनसंख्याको ५० प्रतिशतभन्दा बढी पर्यटक भित्रयाउँछन् भने बाँकी ३० राष्ट्रले आफ्नो जनसंख्याको २० देखि ५० प्रतिशत पर्यटक प्रतिवर्ष भित्रयाउँछन् । संसारका १९५ राष्ट्रमध्ये ९० राष्ट्र पर्यटकीय गन्तव्यका रूपमा महत्वपूर्ण छन् । प्राकृतिक, सांस्कृतिक र ऐतिहासिक दृष्टिले नेपाल ती राष्ट्रहरूभन्दा अझ बढी आकर्षक रहेको मेरो ठम्याइ छ । हालकै पर्यटकीय सर्वेक्षणले नेपाललाई विश्वकै तेस्रो आकर्षक गन्तव्य मानेको छ । आफ्नो अनुपम भौगोलिक विशेषता, बहुभाषीय, सांस्कृतिक र धार्मिक सम्पदाको आधारमा पर्यटकीय

पूर्वाधार खडा गर्न सक्यौ भने नेपालले पनि आफ्नो जनसंख्याभन्दा बढी पर्यटक भित्रयाउन सक्छ भन्नेमा मलाई कुनै शंका छैन । तर विडम्बना के छ भने अहिले नेपाल संसारमा सबैभन्दा कम पर्यटक भित्रयाउने देश मध्येमा पर्छ । हाल नेपालले आफ्नो जनसंख्याको ३ प्रतिशतभन्दा पनि कम पर्यटक भित्रयाउँछ । पर्यटकलाई तान्न आवश्यक अकृत सम्पदा पाएर पनि हामी यो क्षेत्रमा गरिब नै छौं ।

अफ त्यसमाथि नेपाल आएका अधिकांश पर्यटक उच्च आय वर्गका नभई कमजोर आए भएका खर्च नगर्न खालका देखिन्छन् ।

यस पटकको लुम्बिनी बसाइमा मलाई के बोध भयो भने लुम्बिनीको जुन आध्यात्मिक गरिमा छ, सौन्दर्य छ, अतीत र सांस्कृतिक विशेषता छन्, यदि त्यसको आमन्त्रण विश्वभरि हामीले पठाउन सक्यौ भने वार्षिक एक करोड पर्यटक लुम्बिनीले मात्रै बडो सहजताका साथ भित्रयाउन सक्छ । संसारको जनसंख्या करिब साडे सात अर्ब छ र करिब २ अर्ब व्यक्ति बौद्ध र हिन्दू छन् । यसका अतिरिक्त पश्चिमी जगतमा अन्य धर्मावलम्बीमा पनि बुद्धधर्मप्रति आकर्षण बढिरहेको छ । पश्चिमी देशका मुख्य सहरहरूमा हरेक वर्ष अनेकौं बुद्ध-गुम्बाहरू निर्माण भइरहेका छन् । यस आकर्षणबाट नेपालले ठूलो लाभ लिन सक्छ र विश्वशान्तिको स्थापनामा ठूलो सहयोग पुऱ्याउन सक्छ ।

बुद्धलाई प्रेम गर्ने सबैका लागि बुद्धको जन्मस्थल पवित्रतम् तीर्थ हो र उनीहरूका लागि बुद्ध परम् श्रद्धेय, आराध्य र भगवान् हुन् । लुम्बिनीमा हाल केही बौद्ध राष्ट्रका मानिसहरू आइरहेका छन्, तर भौतिक पूर्वाधार र अन्य आकर्षण नभएका कारणले उनीहरू भारतको कुशीनगर या गोरखपुरबाट बसमा 'फुल प्याकेज' लिएर आउँछन्, मायादेवी मन्दिरको दर्शन गर्छन् र उतैबाट त्याएको लच्च बसमै बसेर खान्छन् र खाली बट्टा नेपालमै प्याँकी केही घन्टामै फर्किन्छन् । यसबाट नेपालले पाउने फाइदा भनेको लुम्बिनी मायादेवी मन्दिरको थोरै प्रवेश शुल्क र ती केही घन्टे पर्यटकले फालेर गएको खानाको फोहोर खाली डब्बामात्र हुन् । लुम्बिनीमा अन्तर्राष्ट्रिय पर्यटकलाई केही दिन बस्ने बनाउन बुद्ध-जीवनीमा आधारित 'लाइट एन्ड साउन्ड शो' सफा र स्तरीय केही रेष्टुराँ, नेपाली र बौद्ध संस्कृति भल्काउने उपहारहरू किन्न सकिने शपिङ सेन्टर, योग, ध्यान र बुद्ध-दर्शन सिकाउने संस्थाहरू चाहिन्छन् ।

लुम्बिनी गार्डनको आठ वर्ग किमिको क्षेत्रमा पर्यटकले पैदल या रिक्सामा घुम्नुपर्छ । जुन तराईको प्रचण्ड घाममा अत्यन्त कठिन छ । त्यहाँ प्रदूषणहित यातायात साधनको उचित व्यवस्था भएमा पर्यटक केही दिन रमाउने थिए । साथै लुम्बिनी रामग्राम, देवदह, कपिलवस्तुको भ्रमण सर्किट बनाई प्याकेज टुरको व्यवस्था गरे बुद्ध-जीवनीको विविध पाटोसँग पर्यटकहरू अभ परिचित हुन पाउने थिए । यो परिप्रेक्ष्यमा वर्षोंको विलम्बपछि भैरहवामा अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल बन्ने तरखर एउटा सुखद समाचार नै मानौ । तर यसको हविगत पनि कमिसनतन्त्रको खेलले गर्दा पोखरा विमानस्थलको जस्तै नहोस् ।

आत्मा मान्ने-नमान्ने, मन्दिर र मूर्तिपूजा मान्ने-नमान्ने सबैले तीर्थको निर्माण गरेको पाइन्छ । मुसलमानको तीर्थ काबा हो । इसाई र यहुदीको तीर्थ जेरूसेलम हो । हिन्दूहरूका त अनगिन्ती तीर्थ छन् ।

पुराना सभ्यताहरूले पनि आफ्ना तीर्थस्थलहरू निर्माण गरेका थिए । तिनीहरू आज भग्नावशेषको रूपमा मात्र हाम्रासामू छन् । इजिप्टका पिरामीडहरू पनि पुराना तीर्थस्थल नै हुन् । तीर्थस्थानहरूको निर्माणको प्रयोजन विशिष्ट थियो- साधनाको सानो प्रयासले पनि हाम्रो चेतना मोडियोस् र अन्तरमुखी होस् ।

यस्ता क्षेत्रहरूमा सारा जीवन अपैण गरी मुमुक्षुहरूले आध्यात्मिक रूपान्तरणको प्रयास गरेका हुन्छन् । तीर्थमा साधनाको अन्तरधारा स्वतः शरीरबाट आत्मातिर उन्मुख भइरहेको हुन्छ । यहाँको वायुमण्डल उर्ध्वगामी भई तरपित भइरहेको हुन्छ र सकारात्मक ऊर्जा सतत् प्रवाहित भइरहेको हुन्छ । मन स्वतः शान्त, अन्तरमुखी र आनन्दित हुन्छ । संवेदनशील साधकको लागि तीर्थ त स्वर्गसमान हुन्छ । तीर्थ एक जीवन्त ऊर्जाक्षेत्र र अन्तरविज्ञानको एक प्रयोगशाला हो ।

बुद्धले आफ्नो उपरोक्त चार स्थानलाई अति महत्त्व दिएका कारण पनि तीर्थको यही विज्ञानलाई बुझाउनुलाई हो । यस सन्दर्भमा हामीले लुम्बिनीको महत्त्व बुझ सक्यौ र संसारलाई बुझाउन सक्यौ भने लुम्बिनी नेपालका लागि सुनखानी सिद्ध हुनसक्छ । नत्र अहिलेजस्तै हाम्रा लागि यो संसारभरि मागिखाने भिक्षापात्र र कहिल्यै पुरा नहुने एक विकास आयोजना मात्रै भएर रहेनछ ।

osho@tapoban.com

नेपालमा भिक्षु तालिम केन्द्रहरू

॥ भिक्षु विपस्सी धर्ममारामो

पृष्ठभूमि :

भिक्षुहरूहो, यदि शाक्य जातिका अन्य तीर्थिकपूर्व (अन्य धर्मावलम्बी सन्यासी) प्रव्रजित हुनआएमा आउनासाथै उसलाई उपसम्पदा गर्नुपर्छ । उसलाई परिवास दिनुहुँदैन । भिक्षुहरूहो, यो म आफ्ना स्वजातिकहरूलाई परम्परातको लागि (अनन्त कालसम्मको लागि) उपहार दिईछु । ६३, सप्तमभाण्वार समाप्त । ॥७॥ (पृ. ११४, खन्दक, महावग्ग / विनयपिटक हिन्दी, राहुल साकृत्यायनद्वारा अनुवित)

भिक्षु सुदर्शन : हामी भिक्षुहरूले उपासक उपासिकाहरूलाई आफू मरेपछि यो गर, त्यो गर भन्ने विषयमा के भनेमा बेश होला जस्तो छ ? अथवा अग्निसंस्कार गर्न बेलामा के गर भनी भन्नुपर्ला जस्तो छ ?

भिक्षु रत्नज्योति : मलाई केहि पनि भन्ने मन छैन । माने वास्तवमा मेरो विचार यो एउटा छ कि हाम्रो समाज राम्रो पार्नको लागि बच्चाहरू यहीं नयाँ श्रामभणेरहरू पढाउनको लागि अथवा विदेशमा पढ्न पठाउनको लागि एउटा कोष खडा गरिजान पाए मलाई असल लाग्दछ । मलाई मनपर्ने यहीं नै एउटा हो जस्तो लाग्छ । मलाई अरु कुनै थोक मन छैन । यो कोषद्वारा नै चाहिने भन्तेहरू जहाँ जानुपर्ने हो, बच्चाहरूलाई पढाउनुपर्नेहरूलाई यहि कोषद्वारा नै र्खच्य गर्ने । कसैलाई पनि निहुरिन नपर्ने गरी कोष एउटा चाहिने राम्रोसँग मजबुत पारी कोष एउटा बनाई जानसकेमा हुन्थ्यो भन्ने मलाई लाग्दछ । अब म भने हातखुट्टा नभएको, आँखा नभएको । मुख एउटा मात्र चल्छ । मेरो केही सीप चल्दैन । अरु थोक म के बोल्नु र? माने मलाई अरु केही इच्छा रहेन । त्यो कोष एउटा बनाई जानसकेमा साहै राम्रो भन्ने मेरो मुख्य कुरा यहीं नै हो । (वि.सं. २०२९ सालतिरको अन्तर्वार्ता, पृष्ठ १४५, दिवगत भिक्षु रत्नज्योति महास्थानिर स्मृतिग्रन्थ, सन् २००९)

प्रारम्भ :

विगत ९ दशकजितिमा प्रादुर्भाव तथा सम्बद्धन भई वर्तमान अवस्थासम्म आइपुगेको थेरवादी भिक्षुसंघको शिक्षादीक्षा प्रारम्भिक अवधिमा भारत, स्यानमार तथा श्रीलंकामा भएकोमा २०२९ सालदेखि थाईलैण्ड पनि थिएयो । वर्तमान

अवस्थामा पनि नेपाली भिक्षुहरू अझै आफूले शिक्षा पाएका ती देशहरूका विहार तथा शिक्षण संस्थासँग सम्बन्धित वा आश्रित छन् । नेपालमा भएका शिक्षणसंस्थामा काठमाडौंको नयाँ बानेश्वरस्थित विश्वशान्ति विहारमा विश्वशान्ति शिक्षालय मलेशियाका दाताहरूको सहयोगमा निरन्तर चलिरहेको एक मात्र माध्यमिक विद्यालय छ । अन्य प्रयासहरूमा प्रायः तालिम दिँदा शिक्षाको लागि अन्यत्र विद्यालयमा पढाइन्छ । अभ त्यो पनि विदेश पढ्न जान उचित अवस्था नआउङ्जेलसम्मको लागि मात्र । धेरै जसोले त विदेशमा पठाउने सम्बन्धन प्राप्त भएपछि मात्र कुलपुत्रहरू भर्ना लिने गरेको पाइन्छ । माथि उद्धृत गुरु भिक्षु रत्नज्योति महास्थानिरको आकॉक्षा अनुसारको नेपालमा नै नेपालीहरूको लगानीबाट भिक्षु-श्रामणेरहरूलाई उच्चशिक्षा दीक्षाको सम्पूर्ण व्यवस्था गर्न उल्लेखनीय बलियो कोष वा स्थानको स्थापना अझै कै भएको देखिँदैन । धेर-थोर जे छन्, ती विदेशको सहयोगमा चलिरहेका छन् । यस्ता भिक्षु वा श्रामणेर तालिम दिने वा विदेशमा पढ्न पठाउने नेपालका विहार तथा संघसंस्थाहरूमध्ये केहीको संक्षिप्त परिचय यसप्रकार छ :

क. काठमाडौं जिल्ला

१) आनन्दकुटी विहार, स्वयम्भू, कामनपा ।

स्थापना - वि.सं. १९९८

पढ्न पठाउने देश - श्रीलंका तथा थाइलैण्ड

विशेषता - सबभन्दा पुरानो थेरवादी विहार भएजस्तै विदेश पढ्न पठाउने काममा पनि अग्रणी छ । २०२७ सालतिर

पठाइएको पहिलो समूहबाट श्रीलंकामा प्रवर्जित भएकाहरूमध्येबाट आज भिक्षु गुणघोष, भिक्षु मैत्री (लुम्बिनी) तथा भिक्षु शीलभद्र अगाडि छन् भने त्यसपछि पठाइएका भिक्षु धर्ममूर्ति, भिक्षु पञ्चामूर्ति, भिक्षु सरणकर, भिक्षु पियदस्सी तथा भिक्षु विश्वकीर्ति परिचित नाम हुन् । आज यिनीहरूबाट थेरवादका क्रियाकलापहरू देशविदेशमा भझरहेका छन् ।

आनन्दकुटी विहारमा नै पिरिवेण खोलेर श्रामणेरहरूलाई शिक्षा दिने प्रयास भएतापनि अन्ततः श्रीलंका र थाइलैण्डमा पठाउनु नै व्यवहारिकता सिद्ध भएका छन् । यो विहारबाट विदेश पढ्न गइरहेकाहरू ५० जनाजति अर्थै भएको अनुमान छ । हाल यहाँ बस्ने भिक्षु धर्ममूर्ति, भिक्षु अस्सजी, भिक्षु सरणकर, भिक्षु पियदस्सी, भिक्षु महानाम तथा भिक्षु नारद सक्रिय छन् ।

२) गण महाविहार, गणबहाल, कामनपा ।

स्थापना - मूलरूपले १ हजारवर्ष जति पहिले, २०२० सालदेखि थेरवादी भिक्षुहरूबाट संचालित

पढ्न पठाउने देश - थाइलैण्ड तथा श्रीलंका

विशेषता - २०२९ सालमा थाइलैण्ड पठाइएकाहरू भिक्षु डा. लक्षण सुशोभन तथा भिक्षु डा. सुनन्द (अगगनन्द) हुन् । २०३२ सालमा पठाइएकाहरू भिक्षु धम्मसोभन, भिक्षु सुगन्ध हुन् । विगत १ दशकमा पठाइएकाहरू श्रीलंकामा २० जना जति रहेको अनुमान छ । यहाँ अहिले भिक्षु शोभित प्रमुख ३-४ जना भिक्षु तथा श्रामणेरहरू बसेर विहार संचालन भझरहेको छ ।

३) संघाराम विहार, ढल्को-क्षेत्रपाटी, कामनपा ।

स्थापना- वि.सं. २०३८

पढ्न पठाउने देश- श्रीलंका तथा थाइलैण्ड

विशेषता- स्थापनाकालदेखि भिक्षु तथा श्रामणेरहरूको तालिम नै उद्देश्य लिएको भएपनि केही वर्षपछि नै थप्प भयो । यहाँ शुरुमा तालिम पाई विदेश पढेर आएकाहरू (पूर्व सांसद) भिक्षु आनन्द नकर्मी, भिक्षु राहुल, भिक्षु सद्वातिस्स, भिक्षु कोलित, भिक्षु भद्रिय, भिक्षु शोभित, भिक्षु उपतिस्स, भिक्षु मंगल, भिक्षु त्रिरत्न तथा भिक्षु अशोक छन् । अहिले यहाँ पूज्यपाद संघनायक भिक्षु अश्वघोष महास्थविर, भिक्षु आनन्द, भिक्षु उपतिस्स, भिक्षु धम्मानन्द, भिक्षु तपस्सीधम्म (तामाड) तथा भिक्षु दीपकर (डिल्लीराज पन्त) बस्दन् ।

४) अन्तर्राष्ट्रिय बौद्ध भावना केन्द्र, शंखमूल, कामपा ।

स्थापना- वि.सं. २०४२

पढ्न पठाउने देश : स्थानमार

विशेषता- ध्यानकेन्द्रको रूपमा स्थापना भएपनि सामूहिक रूपमा प्रवर्जित गरी प्रतिवर्ष शयौ विद्यार्थीहरूलाई अध्ययन तथा ध्यान अभ्यास गराउने गरिन्छ । केहीलाई यहाँ तालिमपछि वर्षमा पढ्न पठाउने गरिएको छ । अहिले भिक्षु जाणावुढ तथा भिक्षु नागसेन म्यानमारमा अध्ययनरत छन् । अहिले यहाँ म्यानमारका ध्यानगुरु ऊ. जाणजोताभिवंससहित म्यानमारमा उच्च अध्ययन धम्माचारिय पूरा गरेकी नेपाली अनागारिका अगगजाणी प्रमुख अरु अनागारिकाहरू नन्दावती, पवरजाणी, कमलाजाणी, गुणिका तथा विसुद्धजाणीहरू कार्यरत छन् ।

५) विश्वशान्ति विहार, नयाँ बानेश्वर, कामनपा ।

स्थापना : वि.सं. २०४०

पढ्न पठाउने देश- श्रीलंका, म्यानमार ।

विशेषता- यहाँ तालिम प्राप्त शुरुका भिक्षुहरू भिक्षु वजिरबुद्धि, भिक्षु निग्रोध, भिक्षु बोधिज्ञान, भिक्षु उदयभद्र, भिक्षु जनक, भिक्षु आचारो, भिक्षु जुतिमा, भिक्षु बुद्धपियो, भिक्षु मिलिन्दो आदि छन् । यहाँ ४० जनाजति विद्यार्थी क्षमता भएको माध्यमिक स्तरको विद्यालय “विश्वशान्ति बौद्ध शिक्षालय” वि. स. २०५३ सालदेखि श्रामणेर तथा अनागारिकाहरूको लागि संचालित छ । भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरको प्रमुखतामा भिक्षु बोधिज्ञान, भिक्षु उदयभद्र, भिक्षु निग्रोध शासनकोलागि मेहतन गर्दैछन् । यहाँ थोरै दिनको लागि पनि श्रामणेर बनाएर तालिम दिइन्छ ।

६) बुद्धविहार, भृकुटीमण्डप, कामनपा ।

स्थापना- वि.सं. २०३५

पढ्न पठाउने देश : श्रीलंका, थाइलैण्ड, बर्मा

विशेषता- काठमाडौं महानगरको केन्द्रमा रहेकोले सुविधाजनक छ । कहिलेकाही व्रतबन्ध प्रवज्या गरेर केही दिनको लागि तालिमको व्यवस्था हुन्छ । यहाँ भएका श्रामणेरहरू विश्वशान्ति विहारमा पढ्न जान्छन् । कलेज पढ्नेहरू कोही यहि छन् भने भिक्षु जवन थाइलैण्डमा, श्रीलंकामा सुद्धिको, बुद्धदत्त, धम्मावास, बर्मामा धम्मदत्त अध्ययनरत छन् । विहार प्रमुख भिक्षु कोण्डन्य अत्यन्त सक्रिय छन् । सुधम्म श्रामणेर श्रीलंकाबाट फर्केका छन् ।

७) चारुमती बुद्धविहार, चारुमती स्तूप, कामनपा ।

स्थापना : प्राचीन विहार । वि.सं. २०५० सालदेखि थेरवादी भिक्षुहरू बस्न थालेको

पढ्न पठाउने देश : श्रीलंका, थाइलैण्ड

विशेषता- चारुमती स्तूपको पश्चिमतिर एउटा स्थानो चार तल्ले भवनमा मात्र एकजना भिक्षु तपस्सीधम्म बस्दछन् । यहाँबाट १६ जना जति श्रामणेरहरू तालिम दिएर श्रीलंका पठाइएकामा हाल एकजना थाइलैण्डमा कलेज पढ्दैछन् भने अन्य श्रीलंकामा अध्ययनरत छन् । कोही नेपाल फर्किसकेका छन् ।

८) श्रीकीर्ति विहार, नयाँ बजार, कीर्तिपुर नगरपालिका

स्थापना : वि. सं. २०३१

पढन पठाउने देश- थाइलैण्ड तथा श्रीलंका

विशेषता : यहाँ तालिम दिई २०४७ सालमा थाइलैण्डमा पढन पठाइएकाहरूमा भिक्षु जितकीर्ति (जितबहादुर गुरुड), भिक्षु चन्द्रकीर्ति (नरवाड तामाड), भिक्षु ठानकीर्ति (कृष्ण थापा मगर) हुन् । त्यसपछि पठाइएकाहरूमा भिक्षु सुजनकीर्ति सुजनो यूकेमा, भिक्षु सुमनकीर्ति सुमनो, भिक्षु तिस्स, भिक्षु विश्वकीर्ति ३ जना अमेरिकामा छन् । बेला-बेलामा केही दिनको लागि व्रतबन्ध प्रव्रज्या गरेर श्रामणेर बनाएर पनि तालिम दिइन्छ । यहाँ अहिले भिक्षु पञ्चाकीर्ति, भिक्षु धर्मकीर्ति तथा भिक्षु डा. नरवाड चन्द्रकीर्ति बस्दछन् । अनागारिका मीनाको अगुवाईमा विहार संचालन भइरहेको छ ।

९) बुद्धभूमि महाविहार, टोला, सरस्वती गा.वि.स.

स्थापना- वि.सं. २०५८

पढन पठाउने देश- श्रीलंका

विशेषता- १८ रोपनीजति जग्गा भएकोले भविष्यमा दूलो स्केलमा काम गर्नलाई उपयुक्त छ । भर्खर मात्रै पूर्वाधार तयार भइरहेको छ । यहाँका १० जना श्रामणेर विद्यार्थीहरू श्रीलंकामा अध्ययनरत छन् । विहार प्रमुख भिक्षु सद्वितिस्स तथा भिक्षु कोलितले यो विहार स्थापना गर्नुभएको हो ।

१०. ललितपुर जिल्ला

१) श्री सुमंगल विहार, लुँखुसी टोल, लपुउपमनपा

स्थापना- (प्रथम स्थापना ८०० वर्षभन्दा पहिले) भिक्षुहरू बस्नथालेको वि.सं. १९९८

पढन पठाउने देश- श्रीलंका तथा थाइलैण्ड

विशेषता- यहाँबाट धेरै पहिले तालिम पाएका भिक्षुहरू हुन्- भिक्षु ज्ञानपूर्णिक, भिक्षु सुगतमुनि (दि.), भिक्षु डा. सुनन्द, भिक्षु सुमेध, भिक्षु डा. नन्द, भिक्षु विपस्सी, भिक्षु प्रज्ञालोक आदि । गत २५ वर्षदेखि योजनाबद्ध रूपले तालिम दिई श्रीलंकामा पढन पठाइएकाहरू ५० जनाजति थिए । त्यसबाट थोरैमात्र बाँकी छन् । अहिले यहाँ भिक्षु प्रज्ञालोक

प्रमुख भिक्षु पञ्चारतन, पञ्चासार आदि गुरुयेलाहरूबाट यो विहारमा तथा यशोधरा विद्यालयमा नयाँ योजना भइरहेको छ ।

२) श्री शाक्यसिंह विहार, थैना, लपुउपमनपा

स्थापना- वि.सं. २०१४

पढन पठाउने देश- थाइलैण्ड तथा श्रीलंका

विशेषता- २ वा ४ जना श्रामणेरहरू यो विहारको सँगै रहेको यशोधरा बौद्ध माध्यमिक विद्यालयमा अध्ययन गर्दछन् । विहारमा धार्मिक अध्ययन गर्दछन् । यहाँ तालिम लिएर थाइलैण्डमा पढिरहेकाहरू ४ जना छन् । श्रीलंकामा पढन गएकाहरूबाट काठमाडौं जिल्लाको दोम्बु गाउँमा नयाँ विहार निर्माण भइरहेको छ । भिक्षु डा. फ्रान्सु धर्मपाल प्रमुख वयोवृद्धा अनागारिकाहरू जाणशीला, सत्यशीला, शीलवतीबाट विहार संचालन भइरहेको छ ।

ग. भक्तपुर जिल्ला

१) मुनिविहार, इनाचो टोल, वडा ६, भनपा

स्थापना- वि.सं. १७११ साल, २००९ सालदेखि थेरवादी भिक्षुहरूबाट संचालित

पढन पठाउने देश: नेपाल, थाइलैण्ड, श्रीलंका तथा म्यानमार

विशेषता- २०२३ सालदेखि शुरू भई २०३२ सालसम्म यहाँ प्रव्रजित भएका र तालिम पाएका पुराना भिक्षुहरू सुगतमुनि, मुनिज्योति दिवंगत भइसके भने अहिले भिक्षु सुमेध, भिक्षु विपस्सी तथा भिक्षु नन्द सक्रिय छन् । गत वि.सं. २०५९ सालदेखि योजनाबद्ध रूपले प्रव्रजित गर्न थालिएकोमा २०६० सालदेखि थाइलैण्डका राजगुरु भिक्षु परमपूज्य संघराज सोमदेत् फ्राजाणसंवरको संरक्षण प्राप्त गरी सामूहिक प्रव्रज्या तथा उपसम्पदा योजना संचालन गरी प्रतिवर्ष ५०-१०० जना कुलपुत्रहरूलाई प्रव्रजित गरी रोजेर प्रतिवर्ष २०-३० जना श्रामणेरहरू थाइलैण्ड पढन पठाउने गरिएको अद्यापि चल्दैछ । अहिलेसम्म २१७ जना थाइलैण्ड पढन गएकाहरूमध्ये १२७ जना अध्ययनरत छन् । नेपालमा पनि मुनि विहारका प्रव्रजित सदस्यहरू ६० जनाभन्दा कम्ति छैनन् । जम्मा-जम्मी गरेर १८० जनाभन्दा बढी प्रव्रजित सदस्यहरू हुनाले मुनि विहारले नेपालमा सबभन्दा बढी भिक्षु-श्रामणेर भएको विहार बन्ने सौभाग्य पाएको छ । यहाँ भिक्षु विपस्सी प्रमुख भिक्षु आलोकदीप, भिक्षु आनन्द गौतम, भिक्षु राम पाइजा मगर सक्रिय छन् । अनागारिका नीलशोभा, अनागारिका मीरा, अनागारिका आभासवती तथा अनागारिका श्रुजनाबाट पनि सहयोग भइरहेको छ । मुनि विहार दायक सभाबाट आवश्यक प्रबन्ध भइरहेको छ ।

२) नगदेश बुद्धविहार, महाखेल, मध्यपुर ठिमी

स्थापना- वि.सं. २०३९

पढन पठाउने देश- श्रीलंका

विशेषता- विहारमा स्थायीरूपले बस्ने भिक्षु, श्रामणेर वा अनागारिका कोही नभएपनि भिक्षु कोलित तथा भिक्षु सद्वातिस्सको नेतृत्वमा १० जना श्रामणेरहरू तथा ५ जना अनागारिकाहरू वि.सं. २०६० सालमा श्रीलंका पठाइएकोमा अहिले ९ जना श्रामणेरहरू अध्ययनरत छन् । यिनमध्ये २०७० सालको सुरुमा भिक्षु राहुल, श्रामणेर सन्तजीव, श्रामणेर कुण्ठधान तथा श्रामणेर सीवली, अनागारिका रूपावती, अनागारिका क्षान्तिवती तथा अनागारिका सुभद्रावती हाल मातृभूमिमा बसिरहेको सूचना प्राप्त भयो ।

घ) काल्पो जिल्ला

ध्यानकुटी विहार, दृष्टु टोल, बनेपा नगरपालिका

स्थापना - २०३०

पढन पठाउने देश - श्रीलंका तथा थाइलैण्ड

विशेषता : वर्तमान संघनायक भिक्षु अश्वघोष महास्थविरबाट स्थापित यो विहारमा २०३५ सालमा १४ जना कुलपुत्रहरूलाई श्रामणेर प्रव्रज्या दिइएकोमा ४ जना श्रीलंकामा पढन गएका थिए । जसमध्ये हाल भिक्षु राहुल छन् । २०४० सालतिर संघाराम भिक्षु तालिम केन्द्रबाट १० जना श्रामणेरहरू यहाँ सारेर संघनायकबाट नै तालिम दिने काम भएको थियो । जसबाट भिक्षु मंगल आदि अझै छन् । त्यसपछि भने यहाँ श्रामणेर तालिम टुट्यो । अहिले बालाश्रम मेता सेन्टरको रूपमा बढी प्रयोग भइरहेको छ । यहाँ प्रमुख संघनायकपछि दोस्रो भिक्षु राहुल छन् ।

ड.) रूपन्देही जिल्ला

१) अन्तर्राष्ट्रीय परियाति उदय विहार, डिंगरकुवा, शंकर नगर गा.वि.स-६, बुटवल

स्थापना- वि.सं. २०५९, पढन पठाउने देश- भारत, श्रीलंका, म्यानमार तथा थाइलैण्ड

विशेषता- स्थापनाकालदेखि ३०-४० जना बालक-बालिकाहरूलाई प्रव्रजित गरी विहारमा राखी धार्मिक अभ्यास गराई नजिकको स्कूलमा पढाउँदैआएको छ । पछि योग्य भएकाहरूलाई रोजेर विदेशमा पढन पठाइएकोमा २०६३ सालमा मुनि विहारमार्फत थाइलैण्ड पढन पठाइएकाहरूमध्ये ३ जना बीए अध्ययनरत छन् । शुरुमा पढेका केही बाँकी विद्यार्थीहरू अहिले वयस्क भई केन्द्र संचालनमा सक्रिय

भईसके । अहिले यो केन्द्र भिक्षु जटिल प्रमुख भिक्षु प्रज्ञानन्द, भिक्षु ज्ञानेन्द्र, भिक्षु यश, भिक्षु कोविद, भिक्षु पियमंगलबाट संचालित छ । म्यानमारवासी अनागारिका प्रज्ञावती धर्माचार्य उत्तीर्ण भएकी पनि यहि बस्दछिन् । यहाँबाट म्यानमार पढनगएका श्रामणेर शरणले अलंकार मान पाई धम्माचरिय पनि उत्तीर्ण गरी अहिले भारतको बनारस हिन्दू विश्वविद्यालयमा अध्ययनरत छन् ।

२) अन्तर्राष्ट्रीय बौद्ध समाज, बुद्धनगर, लुम्बिनी

स्थापना- वि.सं. २०४९ साल

पढन पठाउने देश- श्रीलंका तथा थाइलैण्ड

विशेषता- योजनाबद्ध रूपले कुलपुत्रहरू तालिम गरी पढन पठाउने गरिएकोमा ३०-४० जना बाँकी छन् भन्ने सुनिन्छ । यहाँ अहिले भिक्षु मैत्री प्रमुख ६ जना श्रामणेरहरू बस्दछन् तथा तीर्थयात्रीहरूको सेवा गर्दछन् ।

३) महावोधि सोसाईटी अफ इण्डिया टेम्पल, नेपाल शाखा, इस्टर्न मोनास्टिक जोन, लुम्बिनी ।

स्थापना- वि.सं. २०५९ (१९९४)

पढन पठाउने देश- श्रीलंका

विशेषता- विगत एक दशकमा पटक-पटक गरी २०-२५ जना श्रामणेरहरू श्रीलंकामा पढन पठाइएको सुनिन्छ । अहिले भने त्यस्तो तालिम केही छैन । यात्रीहरूको सेवा नै मुख्य क्रियाकलाप हो । यहाँ भिक्षु नेमिन्द प्रमुख अनागारिका १ जना बस्दछन् ।

४) श्रीलंकाली विहार इस्टर्न मोनास्टिक जोन, लुम्बिनी बाटिका

स्थापना- वि.सं. २०५५

विशेषता- लुम्बिनी पिरियेण स्थापना गरेर १० जना श्रामणेरहरूलाई शिक्षा तथा तालिम दिइरहेको छ । नेपाली भिक्षु अशोक, भिक्षु त्रिरत्न, भिक्षु सिद्धार्थ, भिक्षु समित यहाँ पढाउँदछन् । श्रीलंकाली भिक्षु धम्मरतन विहार प्रमुख हुन् ।

५) राजकीय थाइ विहार, लुम्बिनी

स्थापना - २०५२

विशेषता - थाइ सरकारको संरक्षणमा बुद्धजन्मस्थल लुम्बिनीमा निर्माण भएको यस विशाल महाविहारमा पनि २०५४ र ६० सालको बीचमा केही नेपाली कुलपुत्रहरूलाई श्रामणेर तथा अनागारिका बनाई तालिम दिएर थाइलैण्ड तथा श्रीलंकामा पढनपठाउने गरिएको थियो । अन्य भिक्षु तालिम केन्द्रहरूलाई आर्थिक तथा भौतिक सहयोग पनि गरेको पाइन्छ । यहाँबाट

श्रीलंका पढन गएका भिक्षु अस्सजी २०६९ मा थाइलैण्डको महायुलालंकरण विश्वविद्यालयमा अध्ययनरत छन् ।

च) सुन्सरी जिल्ला

बुद्धविहार, धरान नगरपालिका

स्थापना : वि. स. २०१८ साल

विशेषता : स्यानमारबाट आएका नेपाली मूलका भिक्षु कान्छा लामा वा बीरबहादुर तामाङ वा भिक्षु जटिलबाट यहाँ २०५४ सालमा बसोबास भई २० जना कुलपुत्र तथा कुलपुत्रीहरूलाई श्रामणेर तथा अनागारिका बनाई सामान्य स्कूली शिक्षा तथा धार्मिक शिक्षा समेत दिएर तालिम दिन थालिएको थियो । कान्छा लामा बुटवलको अन्तर्राष्ट्रिय परियति उदय विहारमा सरेपछि श्रामणेर तथा अनागारिकाहरू पनि सरे । विगत केही सालसम्म अनागारिका सुमेधावती बसेकोमा भिक्षु आलोकदीप तामाङ तथा भिक्षु आनन्द गौतमबाट यहाँ कुनै कुनै वर्ष वर्षावास भएको पाइन्छ । सुरुमा यहाँ पढेका भिक्षु आनन्द तामाङ स्यानमारको यांगुनमा धर्माचार्य तहमा अध्ययनरत छन् । एकजना अमेरिकामा छन् भने एकजना श्रीलंकामा छन् । भिक्षु सुमेध तामाङ भिक्षु डा. सुनन्दलाई सघाइरहेका छन् । यो विशाल विहारले योग्य भिक्षुबाट संचालित हुने भविष्य देखाइरहेको छ ।

यसप्रकार हामीले देख्यौं कि नेपालमा भिक्षु तालिम केन्द्रहरू प्रायः गरी अस्थायी तथा सानो मात्रा मात्र चलिरहेका छन् । अहिले देशको राजधानी काठमाडौं, ललितपुर तथा भक्तपुर जिल्लाहरू बाहेक भगवान् बुद्धको जन्मथलो लुम्बिनीस्थित रूपन्देही गरी जम्मा ४ वटा जिल्लाहरूमा सीमित छ । धेरजसो केन्द्रहरू पटके रूपमा मात्र संचालन हुन्छन् भने

निरन्तर चल्ने केन्द्रहरू निम्नलिखित छन् :

- १) विश्वशान्ति विहार, काठमाडौं
- २) मुनिविहार, भक्तपुर
- ३) अन्तर्राष्ट्रिय परियति उदय विहार, बुटवल तथा
- ४) श्रीलंकाली विहार, लुम्बिनी, रूपन्देही जिल्ला ।

यी बाहेक बुटवलको विश्वसुखशान्ति विहारमा पनि केही श्रामणेरहरू छन् । मेरो जानकारीमा आएका यत्ति नै हो । कुनै विहार वा केन्द्र छुटेमा क्षमाप्रार्थी छु ।

यसरी वि.सं. २०३८ सालभन्दा अगाडिसम्म ३-४ वटा ठूला मानिने उपत्यकाका विहारहरूमा बस्ने विद्वान भिक्षुहरूको अन्तर्गत १-२ वा ३ जना श्रामणेरहरूको तालिम तथा शिक्षार्जन हुने गर्थ्यो भने वि.सं. २०५३ सालदेखि १०-२० वा ३० जना श्रामणेरहरूलाई विश्वशान्ति विहारमा तालिम दिएर स्कूलको शिक्षा समेत दिने व्यवस्था भयो । अरु केन्द्रहरूले बेलाबर्खतमा छोटो तालिम दिएर विदेशमा पढन पठाउने गरिएकोमा २०६० सालदेखि मुनिविहारमा थाइलैण्डका राजगुरु भिक्षु परमपूज्य संघराज सोमदेत् फ्राजाणसंवर सुवड्ढन महाथेरको संरक्षण प्राप्त गरी सामूहिक प्रव्रज्या तथा उपसम्पदा योजना संचालन गरेर नियमित रूपले तालिम तथा शिक्षा दिन थालिएकोमा अहिले ५० जनाभन्दा बढी विहारमा निरन्तर अध्ययनरत छन् । यहाँबाट वर्षको २०-३० जना श्रामणेरहरूलाई थाइलैण्डमा पढन पठाउने कार्य पनि प्रतिवर्ष भइरहेको छ । तसर्थ भन्नसक्छौं कि मुनिविहार भिक्षु तालिम केन्द्रको उदयले नेपाली भिक्षु-श्रामणेरहरूको शिक्षा क्षेत्रमा उल्लेखनीय आयाम थपेको छ ।

अत्तानं एव पठम् - पटिरुपे निवसये ।

अथञ्जम'नुसासेय्य- न किलिसेय्य पण्डितो ॥

अर्थात् : आफूलाई नै पहिले उचित स्थानमा राख, अनिमात्र अरुलाई उपदेश गर, यसरी न्यवहार गर्ने पण्डितको चित्तमा क्लेश (दुःख) भित्रिदैन / - धम्मपद, १५८

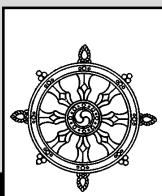

मिलन बहुउद्देश्यीय सहकारी संस्था लिमिटेड

हवनाछैं, पाको, न्यूरोड, काठमाडौं ।

फोन: ४२३१०३६, ४२२२०६५, फ्याक्स : ४२९६१६७

नागी गुम्बा एक चिनारी

॥ धर्मसुन्दर तुलाधर, प्रधानाध्यापक, सरस्वती विद्यागृह मा. वि. भक्तपुर-३

मानिस जन्मिन्छ, हुक्क्ञ, बढ्छ, मर्छ । यो एउटा स्वभाविक प्रक्रिया हो । स्थान, समाज, वातावरण आदिअनुसार मानिसको व्यवहार, चाल-चलन, चरित्र आदि फरक पर्छ । कोही मानिस अरूलाई दुःख दिएर, उपहास गरेर आफूलाई सुखी सम्पन्न र जाने हुन चाहन्छ । कोही अरूको दुःखमा दुःखी भएर अरूको हरदम उपकार गरेर अरूको निमित्त नै बाँच्छ र मर्छ । भगवान् बुद्धको सिद्धान्तअनुसार पनि अरूको हित वा प्राणीको कल्याणका लागि बाँच्ने मानिस नै अमर र लोकप्रिय हुन्छन् । जुनसुकै धर्मले पनि यही कुरा सिकाउँछ । बुद्धले ३५ वर्षको उमेरमा बोधिज्ञान लाभ गरेपश्चात् ५ जना मानव कोण्डन्य, वप्प, भद्रिय, महानाम र अस्सजितलाई आफूले प्राप्त गरेको ज्ञान देशना गरेपश्चात् यो धर्म विश्वभरि फैलिएको छ । ईसापूर्व तेस्रो शताब्दीमा मगधसम्राट् अशोकले धर्म अङ्गीकार गरेपश्चात् बुद्धधर्म धेरै देशको राजधर्म र मूल धर्मको रूपमा स्थापित भएको छ । बुद्धले बोधिज्ञान प्राप्त गरेपश्चात् लगातार ४५ वर्षसम्म विनास्वार्थ, विनालोभ, लालच, फग्गत मानव र प्राणीमात्रको कल्याणको लागि धर्मदेशना र प्रचार गरिनै

रहनुभयो । आफ्ना सारा जीवन धर्म, करुणा, सत्य, अहिंसा र परोपकारको लागि समर्पित गर्नुभयो । यस कारण आज २६०० वर्षपछि पनि सिद्धार्थलाई उत्तिकै श्रद्धा, सम्मान र आदरपूर्वक विश्वका ज्योति, महामानव, भगवान्, शास्त्र, तथागत, शाक्यमुनि आदि नामबाट पुकारिन्छ ।

यही सिलसिलामा नेपालमा बनेका धेरै गुम्बाहरुमध्ये नागी गुम्बा पनि एक हो । यो एउटा आनी (मिश्री) गुम्बा हो । आजभन्दा करिब ८० वर्ष पहिले (सन् १९२३) तिर ल्हासाको खामबाट दण्डवत् गर्दै ४ वर्षलगाएर स्वयम्भू दर्शन गर्न आउनुभएका क्यान्चा लामा (कुन्साड ल्होसेल) ले नेपालमण्डलमा महायान, वज्रयानधर्म व्यापक प्रचार-प्रसार गरेको पाइयो । वहाँले देशना गर्नुभएको देन्दो (जप, ध्यान, दण्डवत्, रत्नमण्डल, वज्रसत्त्वधारणी सवालाख) धेरैले अनुसरण गरे र त्यसै अनुसार धर्माभ्यास गर्दै आफ्नो चित्तलाई आफ्नै वसमा पारी विपश्यनाध्यान र महायानी ध्यानमार्फत् बुद्धत्व प्राप्त गर्न प्रयत्नरत छन् धर्मविलम्बीहरु ।

नेपाल मण्डलमा बुद्धका सिद्धान्त विभिन्न कालखण्डमा श्रावकयान, महायान, वज्रयान आदि सम्प्रदायमा विकसित भएको देखिन्छ । महायान, वज्रयानसम्प्रदायका बौद्ध वज्राचार्य, शाक्य, तुलाधर, मानन्धरको लाइन र तिब्बती हिमालय लामा, शोर्पाहरुको लाइन उस्तै अर्थ लाग्ने गर्दछ । तिब्बती र नेपाली हिमाली धर्मगुरुले महायान, वज्रयान, सिद्धान्तअनुसार धर्माभ्यास गरेको देखिन्छ । हिमाली बुद्धधर्म महागुरु, पञ्चसम्भव (गुरु रिम्पोछे, पद्म ज्युने) बाट

प्रतिपादित भएको देखिन्छ । यो ईस्वी सम्वत् ७४२-७९७ तिर व्यापक प्रचार भएको देखियो । त्यसपछि विभिन्न देशमा महायानी, वज्रयानी गुम्बाहरू, विहारहरू, प्रशस्त निर्माण हुन थाले ।

सम्राट् सोङ्गचन् गम्पो र भृकुटीको पालामा बीजारोपण भएको धर्म पाँच पुस्तापछि व्यापक प्रचार भयो । तिब्बतमा बुद्धधर्म स्थापना गर्न गुरु शान्तरक्षित, महागुरु आचार्य पद्मसम्भव र धर्मराज द्रिसोङ् दचेन्को प्रमुख भूमिका रहेको देखिन्छ । यसकारण करिब १२-१४ सय वर्षपछि पनि हरेक गुम्बाहरू, थाङ्गाहरू, भित्तेचित्रहरूमा वहाँहरूको चित्र अडित हुने गर्दछ । महान् त्याग, तपस्या, करुणाको प्रतिरूपी यो धर्म विश्वका विभिन्न भागमा व्यापक फैलिएको छ, फैलिरहेको छ । हाम्रो देश नेपालको हिमाली भूभाग, पहाडी भूभाग र हाल आएर उपत्यका र विभिन्न क्षेत्रमा निर्माण भएका गुम्बाहरूको स्वरूप र धर्माभ्यासको शैली पनि त्यही परम्परामा आधारित छ । पछिल्लो समयमा गुरु पद्मसम्भवको धर्मशैलीलाई नीमा लाइन भन्न थालियो । त्यसपछि काग्यु, शाक्या र घेलुक गरी जम्मा चार सम्प्रदाय देखियो । सबै सम्प्रदायको फरक धर्मचरण र धर्माभ्यासको शैली भए पनि अन्तिम मार्ग बोधिमार्ग हो । बोधिज्ञान हासिल गरी जन्म, जरा, व्याधि, मरणबाट मुक्त भई सांसारिक दुःखबाट अलग भई बोधिज्ञान लाभ गरी बोधिसत्त्व, बुद्ध बनी प्राणीहरूको कल्याण गर्नु सबै सम्प्रदायको साभा उद्देश्य हुन् ।

यही सिलसिलामा नेपालमा बनेका धेरै गुम्बाहरूमध्ये नागी गुम्बा पनि एक हो । यो एउटा आनी (भिक्षुणी) गुम्बा हो । आजभन्दा करिब १० वर्ष पहिले (सन् १९२३) तिर ल्हासाको खामबाट दण्डवत् गर्दै ४ वर्षलगाएर स्वयम्भू दर्शन गर्न आउनुभएका क्यान्छा लामा (कुन्साड ल्होसेल) ले नेपालमण्डलमा महायान, वज्रयानधर्म व्यापक प्रचार-प्रसार गरेको पाइयो । वहाँले देशना गर्नुभएको दोन्तो (जप, ध्यान, दण्डवत, रत्नमण्डल, वज्रसत्त्वधारणी सवालाख) धेरैले अनुसरण गरे र त्यसै अनुसार धर्माभ्यास गर्दै आफ्नो चित्तलाई आफ्नै वसमा पारी विपश्यनाध्यान र महायानी ध्यानमार्फत् बुद्धत्व प्राप्त गर्न प्रयत्नरत छन् धर्मावलम्बीहरू ।

त्यसपछि करिब ७४ वर्षपहिले सोनाम तेन्जिन गुरु (सोन्तेन गुरु) जो महागुरु शाक्या श्रीका शिष्य हुनुहुन्थ्यो र लदाखबाट स्वयम्भू दर्शन गर्न आउनुभयो र नेपालमण्डलमा धर्मप्रचारको माध्यमबाट धेरै शिष्यहरू उत्पादन

गर्नुभयो । त्यसपछि पवित्र स्वयम्भूस्थल देखिने, काठमाडौं उपत्यका पहिलेको काली दहजस्तै देखिने नागी डाँडामा एउटा सानो छाप्रोजस्तो गुम्बा निर्माण गर्नुभयो र त्यर्हाँबाट धर्मप्रचार गर्नुभयो । कालान्तरमा सबै शिष्यहरूको सहयोगबाट एउटा सुन्दर सानो गुम्बा निर्माण गर्नुभयो । पछि आफ्नो देहअवसान हुने समय आएपछि बौद्धमा आइरहनुभएका गुरु सोहौं ग्याल्वा कर्मापा (राङ्गुङ्ग रिंगे दोर्जे, हेसे नोर्बु १९२४-१९८१) लाई आफ्नो गुम्बा दान गर्नुभयो र धर्मरक्षा र धर्मप्रचारको लागि अनुरोध गर्नुभयो । पछि गुरु कर्मापा सिक्किमको रून्टीक फर्कनुअगाडि काठमाडौंमै आइरहनुभएका गुरु उर्ग्येन टुल्कुलाई सोनाम तेन्जीन गुरुसँग भेट गराउनुभयो र नागीमा बसोबास गर्न लगाउनुभयो । गुरु उर्गेन टुल्कुले पनि धर्मप्रचारको माध्यमबाट प्रशस्त उपासक, उपासिकाहरू उत्पादन गर्नुभयो र त्यही गुम्बाकै अगाडि अर्को एउटा चिटिक्क परेको गुम्बा निर्माण गर्नुभयो । सोन्तेन गुरुको गुम्बालाई पनि पूरै बिगारी नयाँ सुन्दर गुम्बामा परिणत गर्नुभयो र अचेल उक्त गुम्बा आनीहरू छाम (समाधि) बस्ने प्रयोजनको लागि प्रयोग हुन्छ ।

गुरु टुल्कु उर्गेन रिन्पोछेको जन्म १९२० मा चमी दोर्जे र युगाको पुत्रको रूपमा ल्हासामा भएको थियो । पछि युवा उमेरमा धर्मप्रचार र स्वयम्भू दर्शनकै सिलसिलामा नेपालमण्डलमै स्थायी बसोबास गर्न गरी बागद्वार-नागीमा यो गुम्बा निर्माण गर्नुभयो । आफ्नो गुम्बाको नाम छोटकरीमा नागी गुम्बा र पूरा नाम चुनगोन नागी थोडसालिङ्ग राखिएको छ । यहाँ निमा र काग्युपरम्परा अनुसार पूजाविधि, धर्मअधिक, धारणीका साथ प्रार्थना हुँदैआएको छ । यसभित्र १००० पद्मसम्भवका साना मूर्तिहरू छन् । १५ फिटको शाक्यमुनि बुद्धको मूर्ति बीचमा र दायाँ महागुरु आचार्य पद्मसम्भव र बायाँ गुरु कर्मापाका मूर्तिहरू छन् । पछि गुम्बा विकसित र ठूलो पार्ने क्रममा दायाँ षडक्षरी करुणामय र बायाँ आर्यताराको मूर्ति स्थापना गरिएको छ । मुख्य पूजाहलको चारैतिर भित्तामा विभिन्न बुद्ध, बोधिसत्त्वहरू, सिद्धहरू, महापण्डितहरूका चित्रहरू चित्रण गरिएका छन् । दायाँतिर लोन्छेन राबज्याम, जिमे लिम्पा, जिमे चिन्ह होसेर, काराप दोर्जे, जाम्पाल सेग्मे आदि लेखिएका छन् । एउटा पातामा काग्यु परम्पराका दोर्जे छ्याछि, तिलोपा गुरु, नारोपा, मार्पा, गांपोपा, कर्मापाको रोलक्रममा चित्रहरू कोरिएका छन् । पापदेशना गर्नको लागि ३३ बुद्धहरूको चित्र पनि चित्रण गरिएका छन् । दोस्रो तलामा

आनीहरुका कोठाहरु छन् । हरेक कोठामा पूजा गर्नको लागि तोरखाम (दराज) बनाई बुद्धको मूर्तिहरु राखिएका छन् । तेस्रो तलामा गुरु उर्गन रिन्पोछेको धर्मकोठा बनाइएको छ, जहाँ सुन्दर बजघरको मूर्ति र देव डाकिनीहरु राखिएका छन् । त्यसभन्दा माथि चारौं तलामा भान्छा कोठा र गुरुको ध्यान गर्ने सानो चिटिक्क परेको कोठा छ । अरु बाँकी कौसीहरु छन् । विपस्वी बुद्धको पालामा देखिने सुन्दर कालीदहको मनमोहक दृश्य यहाँबाट देख्न सकिन्छ । बिहान तुँवालो र हुस्सुले विशाल पोखरीको सम्फना गराउँछ भने घाम छर्लङ्ग हुँदै गएपछि प्राकृतिक छटाले धेरिएको फुलचोकी, चन्द्रगिरी, नागार्जुन, शिबपुरी, चारडाँडा र अनगिन्ती हिमालयका श्रृङ्खलाहरूले धेरिएको सुन्दर उपत्यका देख्न सकिन्छ । कविको सुन्दर कविताजस्तो, गायकको गीत जस्तो, भानुभक्तको अलकापुरीजस्तो, सुन्दरीको सुन्दरताजस्तो, आँखाको नानीजस्तो सुन्दर नेपालमण्डल यस गुम्बाको आँगन र कौसीबाट देख्न सकिन्छ ।

यो देश मेरो, यो हाम्रो मातृभूमि कति राम्रो छ, भन्ने कुरा केही घण्टाको बसाइबाट छर्लङ्ग हुन्छ । केही दिनको बसाइमा सांसारिक तनाव, व्यथा, दुःख कम हुन जान्छ र धर्मअभ्यास विपश्यना ध्यानअभ्यास आदि गर्ने मानिसहरुको लागि त यो एउटा सानो स्वर्गको टुक्राजस्तो भान हुन्छ ।

भद्रकाली चपली गा.वि.स. वडा नं. ४, बुढानीलकण्ठ, शिबपुरी जलाधारमा यो गुम्बा अवस्थित छ । बुढानीलकण्ठ मन्दिरबाट सीधै उत्तर १/२ घण्टा उकालो चढेपछि त्यहाँ पुग्न सकिन्छ । अचेल शिबपुरी राष्ट्रिय निकुञ्जको ढोकाबाट यस गुम्बाको तलसम्म निजी जिप र साना गाडीहरु जान्छन् । निकट भविष्यमै गुम्बासम्म पिच गर्न योजना छ । बुद्धधर्मावलम्बीहरु, प्रकृतिप्रेमी, ध्यानीजन, भूर्गभूशास्त्री आदिको लागि यो गुम्बा र स्थल दर्शनीय छ । यो स्थानमा पुग्नको लागि खासै गाहो छैन । सहिदगेटबाट शिबपुरी राष्ट्रिय निकुञ्जको द्वारसम्म त अचेल माइक्रोबस सञ्चालित छ र ढोकाको छेउमै नेपाल विपश्यना ध्यानकेन्द्र अवस्थित छ । यही द्वारबाट १/२ घण्टा पैदल हिँडाइपश्चात् यो गुम्बामा पुगिन्छ । गुम्बामा बज्ने पूजाका बाजा, गाजाको ध्वनि र आनीहरुको करुणादायी स्वागतका शब्दहरु अनि निरन्तर बगिरहने कल-कल शिबपुरी धाराको पानी पिएपछि मन आनन्दित

हुन्छ र किञ्चित् मात्रामा भए पनि आफू राग, द्वेष, मोह, काम, क्रोध, लोभबाट मुक्त भई अध्यात्म विन्तनमा लिप्त हुन मन प्रेरित गर्छ ।

हिमाली भेगका अति दुर्गम गाउँ हिमाल, पहाडका गुम्बाहरुमा पुग्न कठिन पर्ने र ती गुम्बाहरुका क्रियाकलाप जान्न बुझ परेमा यही गुम्बामा अवलोकन गरे पनि त्यहाँ पुगेसरह हुने हुनाले पनि यो दर्शनीय छ । हाल यो गुम्बा दुलुङ्क, उर्गन रिन्पोछेका पुत्रहरु गुरु छोकीनीमा सिन्पोछे र गुरु छ्योगुरुलिपा रिन्पोछेका संरक्षण रेखदेखमा सञ्चालित छ । हाल यस गुम्बाका प्रमुख मैया आनी (नेवार शाक्य आनी-कर्म छोयीड साड्मो, कर्म धर्मधातु भद्रायनी) को नेतृत्वमा यो गुम्बाको दैनिक, साप्ताहिक, मासिक, वार्षिक आदि क्रियाकलापहरु सञ्चालित छन् । हाल उहाँ ६६ वर्षको हुनुहुन्छ र सारा जीवन यही गुम्बाको हेरचाह र उत्थानको निमित्त अर्पण गर्नुहुन्नेको छ । यस गुम्बाको उप-प्रमुखको रूपमा ज्ञानतारा आनी (कर्महेसे डोल्पा) र सोनाम डोल्पा आनी (पुण्यतारा) कार्यरत हुनुहुन्छ । हाल नागी डाँडा पूरै बौद्धमय बनेको छ । यहाँ करिव १०२ जति आनीहरु बसोबास गर्दैआउनुभएको छ । विभिन्न पहाडी भेग र उपत्यकाबाट आनी बन्न इच्छुक आगन्तुकहरु आइरहनुभएको देख्दा अझ यो संख्या बढ्ने देखिन्छ ।

गुम्बाको सम्पूर्ण पूजाआजादेखि लिएर भोजन, चिया, चमेना आदिको चाँजोपाँजो वहाँहरूले नै मिलाउनुहुन्छ । लामो समयसम्म हुने पूजाको लागि विभिन्न जिल्लाबाट आएका उपासक, उपासिकाहरू, धेलुङ, आनी, रिन्पोछे र लामाहरूलाई बसोबास आदिको बन्दोबस्त पनि वहाँहरूले गर्नुहुन्छ । यी सम्पूर्ण कार्यको लागि आवश्यक परेमा नागी गुम्बा परिसरका सबै आनीहरु पनि सहयोग गर्न तत्पर हुन्छन् ।

यस गुम्बाबाट फेरि २ घण्टा उकालो चढेमा बागद्वार र तारातीर्थमा पुगिन्छ । यहाँभन्दा पनि माथि उचाइमा विपस्वी बुद्ध, ऋकुछन्द बुद्धले तपस्या गरेको स्थल आदि अवलोकन गर्न सकिन्छ । गुम्बासम्म पिच भएको खण्डमा बागद्वार तीर्थसमेत प्रचारमा आई आन्तरिक पर्यटन पनि विकास हुने देखिन्छ । यस पुनीत कामको लागि सबै धार्मिक, सामाजिक, सरकारी व्यक्तित्व र सम्बन्धित निकायबाट आ-आफ्नो तवरबाट स्वतन्त्र विन्तन मनन गर्न आवश्यक देखिन्छ ।

चिन्ता निवारण गर्ने श्रोत सन्तोष र मुदिता

लोकबहादुर शाक्य

कल्प लगाएर जुन पुण्य सम्भार (संचय) शील संवर आदिको पालन, तीन किसिमका दान, तीन किसिमका बुद्धपूजा आदि सत्कर्महरू गरिन्छ । ती सबैलाई प्रतिघ अर्थात् सत्त्वप्रतिको क्रोध र द्वेषले नष्ट पारिदिन्छ । जसरी आगोको सानो भिल्कोले पनि धाँसको ठूलै थुप्रोलाई जलाएर भस्म पारिदिन्छ, त्यसरी नै क्रोध र द्वेषले पनि सारा पुण्यलाई भस्म गरिदिन्छ । यहाँ तलका एक सूत्र उल्लेखनीय छः-

न च द्वेष समं पापं न च क्षान्तिसमं तपः ।

तस्मात् क्षान्ति प्रयत्नेन भावयेद्विविधैर्यथैः ॥

(अर्थात् द्वेष जस्तो पाप छैन, तपस्या छैन, क्षान्ति भै, अतः प्रयत्नले क्षान्ति भावना गर्नु है सधैँ ।)

द्वेष समानको पाप या अशुभ अथवा पुण्यलाई खतम पार्ने हेतु अरु केही हुँदैन । त्यस्तै क्षान्ति अथवा सहनु समानको तपस्या हुँदैन । किनकि क्षान्तिको अभ्यास गर्न धेरै परित्याग गर्नुपर्छ, अनि मात्र सिद्ध हुन्छ । त्यसकारण क्षान्तिलाई ठूलो तपस्या भनिएको हो ।

अतः जे-जसरी भएपनि प्रत्येक उपायबाट प्रयास गर्दै क्षान्तिको भावना गर्नुपर्छ । द्वेषरूपी काँडा हृदयमा गढेको छ भने मनले शान्ति कदापि पाउँदैन, न त उसले प्रीति र सुख नै प्राप्त गर्न सक्छ । उसलाई राप्रोसँग निद्रा पनि लाग्दैन र स्वयं धैर्यले रहन पनि सक्दैन । द्वेष भनेको नै चित्तको रुखो याने कर्कशा या कठोर अवस्था हो, जहाँ आफूलाई केही कुरा मन नपरेको हुन्छ । यही द्वेष अरुमाथि विभिन्न प्रकारले जाइलाने अवस्थामा छ भने त्यसलाई व्यवहारमा क्रोध भन्छन् । यो जाइलाने काम कायिक, वाचिक र मानसिक तीनै प्रकारबाट हुनसक्छ । अतः यस्तो द्वेष आफ्नो हृदयमा छ भने उसलाई कहिल्यै कसैबाट पनि शान्ति हुँदैन । अन्तर्दाह र छटपटी एवं बेवैनीले उसलाई छायाँले नछोडे जस्तै छोड्दैनन् ।

जुन व्यक्तिलाई कुनै मालिकले धन र मानबाट

चित्तलाई सम्हाल्न नसके सानो खालको रोगबाट पनि मरण हुन्छ कि भन्ने चिन्ता हुने रहेछ । धेरै जसो रोग त चिन्ताबाट हुन्छ । नचाहिँदो वा सानोतिनो समस्या भयो कि मनमा चिन्ता लिने पनि कम छैन । नचाहिँदो धन्दा लिएमा आयु घट्छ भन्ने विषय पनि चिन्तन मनन गर्न योग्य छ । यहाँ विचार गर्नुपर्ने कुरा भौतिक विकासले मात्र चिन्ता निवारण हुँदैन ।

सम्मान गरिरहेको हुन्छ, जसको आश्रय लिएर उनीहरू बचे-बाँचेका हुन्छन्, उही स्वामी पनि यदि द्वेषी छ भने त्यसलाई उनीहरूले नै हनन् गर्न खोज्छन् । यस्तो द्वेष बुद्धिवाला क्रोधी व्यक्तिका मित्रहरू पनि आतिन्छन र दुःखी हुन्छन् । उसले आफ्नो सेवा गराउन खोज्छ र धन आदि दिन खोज्छ तापनि उसको सेवा गर्ने कोही निस्किच्छैन । यसरी उ सबैतिरबाट एकलो हुन्छ । सारांशमा भन्ने हो भने त्यस्तो क्रोधीको लागि कुनै पनि चिज पाइँदैन, जसले गर्दा उ आनन्दसँग रहन सकोस् । क्रोधले यस्ता दुःख गराउँछ भन्ने बुझेर यसलाई शत्रुको संज्ञा दिएर जसले गहिराइदेखि नै यसलाई नाश गर्छ, त्यो नै इहलोक र परलोकमा पनि सुखी हुन्छ ।

अनिष्ट गर्नाले वा इष्ट विनाश गर्नाले मन दुःखी हुन्छ । त्यही दुःखी मन (दौर्मनस्य) लाई भोजनको रूपमा द्वेषले ग्रहण गर्छ र हृष्टपुष्ट एवं बलियो हुनपुर्छ, अनि आफूलाई विनाश गर्न थाल्छ । यदि आफूमा आत्मग्राह र आत्मीयग्राह छ भने त्यसकै आधारमा इष्ट (चाहिएको) र अनिष्ट (नचाहिएको) उत्पन्न हुन्छन् । जुन कुरा आत्मग्राह आदिलाई सुखदायी र समर्थन गर्न हुन्छन्, तिनीहरूलाई इष्ट याने आफूलाई चाहिएका, मनपर्ने भनिन्छ । जुनकुरा आत्मग्राह आदिसँग विरोध हुन्छन्, तिनीहरूलाई अनिष्ट याने मन नपरेका या अवाञ्छित भनिन्छ । त्यसकारण

कर्सैले आफूलाई अनिष्ट गन्यो वा आफ्नो इष्टको विनाश गरिदियो भने यो चित्त दुःखी हुनपुग्छ । त्यही नै दौर्मनस्य या खिन्नताको अवस्था हो र यो दौर्मनस्यले नै द्वेषलाई चित्तमा ठूलो सहारा दिन्छ । अर्थात् दौर्मनस्यलीपी भोजन पाएर द्वेष मोटाउन र बलियो हुनथाल्छ । त्यसैले यसरी बलियो भएको कडा द्वेषले आखिरमा आफूलाई नै नाश गर्न पुग्छ । त्यसकारण आफूले उक्त शत्रुको खानेकुरालाई नै नष्ट पारिदिने किनकि त्यो शत्रु (द्वेष) का निमित्त आफ्नो नाश गर्नुबाहेक अर्को कुनै काम छैन । यसरी द्वेषका दोषहरूलाई थाहा पाएर उसको प्रतिपक्ष स्वरूप क्षान्तिको भावना गर्नुपर्छ । क्षान्ति पनि तीन प्रकारका हुन्छन्- १) दुःखाधिवासना क्षान्ति, २) परोपकार मर्षण क्षान्ति, ३) धर्मनिध्याना क्षान्ति । यहाँ मूल कुरा मैत्री-करुणा-मुदिता भावना विकसित गर्नुपर्यो ।

आफूलाई अनिष्ट आइलाने भएपनि मुदितालाई कम या विक्षिप्त हुन दिनु हुँदैन । किनकि मन खिन्न भयो भने आफूले खोजेको लक्ष्य (इष्ट) प्राप्ति हुँदैन, साथै गरिसकेका कुशल कर्महरू पनि नाश हुन पुग्छन् । अनिष्ट प्राप्ति हुँदाखेरि हुने दुःखको भय र इष्टको विनाश होला भनेर सुखप्रति हुने आसक्तिद्वारा दौर्मनस्य अथवा खिन्नता पैदा गर्छन् । त्यो दौर्मनस्यबाट द्वेष वा लीनचित्तता पैदा हुन्छ । त्यसैले चन्द्रदीप सूत्रमा भनिएको छ- “सुखमा अनासक्त हुनु र दुःखमा विमुख नहुनु” । रल्सूत्रमा पनि बताइएको छ- “जुन आध्यात्मिक (भित्री) शोक, पीडा, दुःख, दौर्मनस्य आयास र उपायास आदि छन् तिनीहरूलाई सहन्छ अधिवासन गर्दछ ।” त्यसकारण शिरै काटिन्छ भने पनि मुदितालाई त्याग्नु या क्रोध आदि पैदा गराउनु हुँदैन । मुदिता नै दौर्मनस्यको प्रतिपक्ष हो । दुःख आइलागे पनि प्रमुदित मन भएका व्यक्तिमा दौर्मनस्यले स्थान पाउँदैन । अतः दौर्मनस्यलाई हटाउनको निमित्त मुदितालाई प्रयत्नसंपूर्वक रक्षा गर्नुपर्छ । किनकि दौर्मनस्य छ भने इष्ट विनाश हुने मात्र नभएर कुशल कर्मको पनि नाश हुनपुग्छ ।

मुदिता विषय आर्य अक्षयमति सूत्रमा वर्णन गरिएअनुसार बुद्ध र धर्महरूको अनुस्मरण गर्नाले जुन प्रीति, प्रसाद, प्रोमोद्य (खुशी, हर्ष, प्रेम) चित्तको अनवलीनता, अनवमृदयता, अपरितर्षणता, सबै कामरतिहरू हटेर सबै धर्मरतिको प्रतिष्ठापन, चित्तको आनन्द, शरीरको स्फूर्ति, बुद्धिको खुशीयाली, मनको हलुकापन, तथागतको कामप्रति अभिनन्दन गर्नमा प्रीति पैदा हुन्छन्, त्यही नै मुदिता हो ।

- मुदिताभाव चर्या गर्दा पनि चिन्ता निवारण हुने कुरो बोध गरेर व्यवहारमा लागु गर्न विस्तु भएन । अरुको सुख-उन्नति देवेर हर्ष प्रकट गर्ने अथवा मान, अपमान, सम्मानमा एकै दृष्टिकोण अपनाउनु, एकै व्यवहार गर्ने शैली वा आचरण पनि मुदिताभाव भयो । राग, द्वेष र मोहरूपी मारलाई सखाप गरेर आफूसंग एक चिन्तन बाँकी भएको सन्तोषको चिन्तन हो । सन्तोषको चिन्तन नै मुदिताभावको चिन्तन हो । “सन्तोषी सदा सुखी, असन्तोषी सदा दुःखी” भने यथार्थ कुरो पनि मुदिताभाव हो भनेर बोध गर्नुपर्यो ।

इष्ट कुरालाई नाश हुनबाट बचाउने या अनिष्ट आइलान्ने कुराबाट बचाउन दौर्मनस्यलाई हटाउनु नै उत्तम उपाय हो । अभ्यास गर्दै जानाले दुःख पनि निवारण हुँदैजान्छ । दुःख दुई प्रकारका हुन्छन्- कायिक र मानसिक । दण्ड आदिले पिटिनाले हुनेजस्ता शारीरिक वेदनाहरू कायिक दुःख हुन् । मानसिक दुःख भनेका धिक्कार, कटुवचन, बदनाम आदिको कारणले हुने दुःख हुन् ।

धेरै प्रयासले कुशल पक्षको सेवन गर्दा मात्र लौकिक (सास्व) सुख मिल्दछ । परन्तु, दुःख त सुलभ छ, विना प्रयासै आइरहन्छ अर्थात् दुःख पाउने अभ्यास गर्न कुनै कठिनाई हुँदैन । फेरि संसारदेखि मुक्त हुने उपाय अपनाउँदा पनि त दुःखै हुन्छ । तैपनि मार्गमा हिँडाखेरि हुने दुःखको रूपमा त्यसलाई स्वीकार गर्नु नै उपयुक्त हुन्छ । त्यसैले दुःखको अनुभव हुँदा कातर नभै चित्तलाई दृढ र मजबुत बनाइराख्नु पर्दछ । संसारमा यस्तो वस्तु कुनै पनि छैन, जो अभ्यास गरेपछि पनि सिद्ध गर्न कठीन होओस् । त्यसकारण सामान्य दुःख सहँदा सहँदै ठूलै दुःख पनि सहनसक्ने भइन्छ । शास्त्रहरूको अध्ययन, कलाकौशलनको अभ्यास, सानो, अन्तरे र ठूलो दुःखको अनुभव गर्ने काम आदि जेजस्ता कुरा पनि अभ्यास गरेर सिद्ध नहुने केही छैन । सबै कुरा अभ्यासगोचर नै छन् । त्यसैले अभ्यास गर्दै क्रमशः अधिबद्धने हो भने ठूलो पीडा पनि सहन सकिन्छ । थोरै दुःखको अभ्यास गर्दै जानाले अति कष्ट तर अभ्यास पनि सिद्ध हुन्छन् । अभ्यासकै बलले प्राणीहरूमा सुख या दुःख भन्ने व्यवहार हुन्छ । सबै दुःखमा सुख हो भनेर अभ्यास गर्दै जानाले सुखसंज्ञा नै उत्पन्न हुनपुग्छ । यसको निष्पन्दफलको रूपमा ‘सर्व धर्म सुखाक्रान्त’ नामक समाधि प्राप्ति हुन्छ ।

संसारमा विभिन्न प्रकारका दुःख र समस्या छन् । यस्तो दुःख आउँदा मनमा चिन्ता उत्पन्न हुने स्वाभाविक छ । गरिबको पैसा नभएर चिन्ता हुन्छ भने धनीको आफूसँग भएको धनसम्पति अरुले लिन्छ कि भन्ने पीरले संरक्षण गर्ने चिन्ता भइरहन्छ । चित्तलाई सम्हाल्न नसके सानो खालको रोगबाट पनि मरण हुन्छ कि भन्ने चिन्ता हुने रहेछ । धेरै जसो रोग त चिन्ताबाटै हुन्छ । नचाहिंदो वा सानोतिनो समस्या भयो कि मनमा चिन्ता लिने पनि कम छैन । नचाहिंदो धन्दा लिएमा आयु घट्छ भन्ने विषय पनि चिन्तन मनन गर्न योग्य छ । यहाँ विचार गर्नुपर्ने कुरो भौतिक विकासले मात्र चिन्ता निवारण हुँदैन । जति जति साधन भएर आउँछ, उति उति नै लोभ लालच बृद्धि हुने अवस्था पनि हुन्छ । यी सबै चित्तको खेल मात्र हो । दुःख हुने, सुख हुने, चिन्ता लिने पनि मन नै हो । त्यसैले चिन्ता नालिई मानसिक स्थितिलाई सन्तुलित अवस्थामा राख्न भौतिक विकासको साथै आध्यात्मिक भावना पनि विकास गर्नुपर्ने भयो । अभ प्रज्ञाद्वारा चिन्तन मनन गर्नुपर्ने अभ्यास निरन्तर गर्नुपरेको छ । अरुको भनाइ, प्रवचन, देशना सुनेर, अरुसँग छलफल गरेर वा अध्ययन गरेर ज्ञान हासिल गर्नसक्ने भयो भने आफै अन्तस्करणबाट विचार गरेर मात्र होइनन् अनुभव गरेर पनि यथार्थ कुरो बोध गर्नु

प्रज्ञा भयो । संवृत्ति सत्य र परमार्थ सत्यलाई बुझेर अग्रसर हुनसके चिन्ता लिनु नपर्ने हुन्छ भन्ने सिद्धान्त अत्यन्त गम्भीर छ । संवृत्ति सत्यअनुसार यावत रूप, पदार्थ र जीव व्यवहार चलाउन मात्र देखापरेको हो । परमार्थ सत्य अनुसार ती सबै अनित्य, नाशवान भएकोले यथार्थ रूपले भएको होइन । म मेरो भन्ने पनि छैन । नभएकोलाई चिन्ता लिनुपर्ने होइन भनेर बोध गर्नसके चिन्ता निवारण हुने भयो ।

माथि उल्लेख भैराखेको मुदिताभाव चर्या गर्दा पनि चिन्ता निवारण हुने कुरो बोध गरेर व्यवहारमा लागु गर्न बिस्तु भएन । अरुको सुख-उन्नति देखेर हर्ष प्रकट गर्न अथवा मान, अपमान, सम्मानमा एकै दृष्टिकोण अपनाउनु, एकै व्यवहार गर्ने शैली वा आचरण पनि मुदिताभाव भयो । राग, द्वेष र मोहरूपी मारलाई सखाप गरेर आफूसँग एक चिन्तन बाँकी भएको सन्तोषको चिन्तन हो । सन्तोषको चिन्तन नै मुदिताभावको चिन्तन हो । “सन्तोषी सदा सुखी, असन्तोषी सदा दुःखी” भन्ने यथार्थ कुरो पनि मुदिताभाव हो भनेर बोध गर्नुपर्यो ।

(सन्दर्भ पुस्तक :- आर्य शान्तिदेव विरचित बोधिचर्यावतार : अनुवादक नारायणप्रसाद रिजाल ।)

सम्झनुहोस्

सुरक्षित बचत, उच्च प्रतिफल एवं सरल कर्जाको लागि राजधानी बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.

संस्थाद्वारा निर्धारित ब्याजदर

निक्षेपतर्फ	ब्याजदर	
१. बचत खाता	९%	
२. मुद्रती खाता	त्रैमासिक एकमुष्ठ ६ महिना १०.५०% १ वर्ष १२% २ वर्ष १२.५०%	११% ११% १२.५% १३%

ऋण तर्फ

धनजमानी	ब्याजदर
६महिने	१ बर्ष २ बर्ष
११.००%	२०.००% १८.००% १९.००%
२) व्यवस्थापन शुल्क	३.००% ३.००% ३.००% ३.००%
(भुक्तानी म्याद भित्र चुक्ता गरेमा १% फिर्ता हुने)	
३) कर्जा नविकरण शुल्क	२.००% २.००% २.००% २.००%
४) मुद्रित रसिद धितोमा प्रदान गरेको ब्याजदरमा ३.००% थप	

२ बर्ष भन्दा बढी अबधिको लागि रु २ लाख भन्दा बदी रकम राखेमा मासिक रूपमा १३.००% का दरले ब्याज प्रदान गरिनेछ ।

ज्येष्ठ नागरिक पेन्सन योजना प्रत्येक महिना तोकिएको निर्धारित रकम प्रदान गरीने छ, साथै दशै खर्चको रूपमा एक महिना (३० दिन) बराबरको थप रकम समेत प्रदान गरीने छ र यसमा लाग्ने ब्याज कर संस्थाले व्यहोरिदिने छ ।

राजधानी बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.

बागबजार, काठमाडौं ३१, फोन : ०१-४२९९२५२

दिग्भ्राम फैलाउने बुद्ध सिरियल

केशरी वज्राचार्य

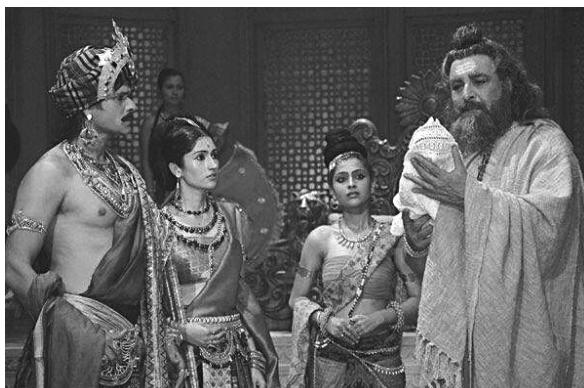
पहिलो गाँसमा नै दुङ्गा भने भै भारतीय टेलिभिजन च्यानल जिटिभिले सेप्टेम्बर ८ मा निकै ठूलो तामभासका साथ आइतबारको प्राइम टाइममा प्रसारण सुरुगरेको बुद्ध टेलिसिरियल विवादग्रस्त भएकाले नेपालमा देखाउन केबल टिभिवालाहरू तर्सिए । डराएर देखाउन सकेनन् । यसका पछाडि केही रहस्य छ भन्ने बारे फेसबुक र अरु सञ्चारमाध्यमका पाठकहरूलाई थाहा छ । आम नेपालीहरूलाई थाहा नहुन पनि सक्छ । त्यसैले केही चर्चागर्नु उपयुक्त हुन्छ भन्ने लागेको छ ।

महाभारत, रामायण, सत्यमेव जयते आदि ठूला टिभिसिरियल र लोकप्रिय कार्यक्रमहरू जस्तै भगवान् बुद्धको पनि हिन्दीमा टिभिसिरियल बनाइएको हो । यसलाई सुरुमा फिल्म बनाउने योजना थियो । फिल्मकर्मी शेखरकपुर र आशुतोष गोवारिकरले

स्कृप्ट तयार पारिसकेका थिए । तर निर्माता बिके मोदीले बुद्धको कथा फिल्मलाई भन्दा टिभिलाई उचित ठाने । गौतम बुद्धको जन्म, जीवन र उपदेशहरू टेलिसिरियलमा समाबेस गरिएको छ । स्पाइस समूहका अध्यक्ष तथा संस्थापक मोदीले सिरियल सुरुहुनुभन्दा अगाडि मुम्बइमा

पत्रकार सम्मेलन गरेर जानकारी दिने बेलामा बुद्धको जन्म भारतमा भएको थियो भनी विवादास्पद बयान दिए ।

धर्मशद्वारा निर्देशित त्यो सिरियलमा कबिर बेदी, समिर धर्माधिकारी र निगर जे खानको मुख्य भूमिका छ । कबिर बेदी लामो समयपछि टिभि सिरियलमा देखापरेका हुन् । उनी असित नामका प्रसिद्ध ऋषिको भूमिकामा

- हिन्दीमा बुद्ध टेलिसिरियल बनाएकोमा कसैको कुनै विरोध छैन । यसका निर्माता निर्देशकले निकै मेहनतका साथ बनाएको हुनसक्छ । तर जन्मस्थानको विषयलाई लिएर मात्र विरोध भएको हो । यो नेपाल र नेपाली जनताको मात्र चासोको विषय हैन । बुद्धका सबै अनुयायीहरूको चासोको विषय हो । बुद्ध भारतमा जन्मेका हुन् भनी उनीहरूले टेलिसिरियल बनाउनुको रहस्य आर्थिक लाभ कमाउनु हो ।

छन् । ऋषिले बालक सिद्धार्थलाई देख्ने बित्तिकै पाउमा ढोगेका थिए । राजा शुद्धोदनलाई उनले त्यसेबेला भनेका थिए- महापुरुषहरू धेरै लामो समय निदाउँदैनन् । दरवारमा

भेला भएका ऋषिमुनिहरूले सिद्धार्थलाई देखेर भनेका थिए । बालक सिद्धार्थ राजदरवारमा बसे चक्रवर्ती सम्राट हुन्छन् । गृहत्यागी भए बुद्ध बन्छन् । सिद्धार्थ बुद्ध नै बन्छन् भनी ठोकुवा गर्ने यिनै असित ऋषि थिए । त्यसैले उनले राजा शुद्धोदनको काखमा भएका सिद्धार्थलाई पाउमा ढोगेका थिए । ऋषिमुनि त्यसेबेला रोएका पनि थिए । सिद्धार्थले बुद्धत्वप्राप्त गरेर जुन महान ज्ञानलाभ गर्छन् त्यो सुन्न र देख्न ऊ जीवित रहने छैन । ऋषिमुनि त्यसकारण पनि रोएका थिए । बौद्धवाङ्मयमा उल्लेख छ ।

यिनै महान भविष्यद्रष्टा ऋषिको भूमिकामा रहेका फिल्मी कलाकार कबिर बेदीले पनि मुम्बइको पत्रकार

सम्मेलनमा बुद्ध भारतमा नै जन्मिएका थिए भनी ठोकुवा गरी बोले । बोल्यो कि पोत्यो भन्ने उखानै छ । उनले यति के बोलेका थिए फेसबुक र ट्वीटरमा उनका विरुद्ध अरिङ्गालका बथानले भै लखेटीहाले । हार खाएर उनले ट्वीटरमा लेखे । गल्ति बोलें छु माफ पाउँ । हाड नभएको जिब्रो लडखडायो । माफ मागेपछि सबैले चित बुझाए । तर निर्माता मोदीले अफै एक शब्द बोलेका छैनन् । यही मौन धारणले अफै थुप्रै शंका उब्जायो । सिरियलभित्र अफै कति भ्रम होला भन्दै स्वाभिमानी नेपाली युवाहरूले काठमाडौंमा विरोध जुलुस नकालेका हुन् । उनीहरूले भारतीय राजदूतावासमा विरोधपत्र बुझाए । तर नेपाल सरकारले चुइक पनि बोलेको छैन । मौन सम्मति लक्षणम् । अरूले के बुझ्ने ? कमसेकम नेपालका केवुलवालाहरूले जिटिभि नेपालमा प्रसारण गरेनन् । प्रसारण गरेको भए स्वाभिमानी युवाहरूले के के उत्पात मच्चाउँथे । नेपालमा जिटिभि प्रसारण नभए पनि भारत र अरू देशमा बुद्ध सिरियल प्रसारण भझरहेकै छ । नेपाल सरकारको पनि आफ्नो दायित्व छ । खासगरी बुद्धको जन्म महान भारतमा भएको भन्ने दिग्प्रमलाई चिरै जिटिभिले गलत आसयले गलत सन्देश प्रसार गरिरहेको विषयमा गम्भीर भएर सरकारी स्तरमा पत्राचार गर्नुपर्छ ।

जिटिभिमा बुद्धको जीवन सन्देशलाई लिएर हिन्दी टेलिसिरियल प्रसारण हुने प्रचारको सिलसिलामा एविपि न्युज च्यानलमा बुद्ध नेपालको लुम्बिनीमा इसापूर्ब ६२३ मा जन्मिएका थिए भनी प्रष्टसँग भनेका थिए । सिद्धार्थको भूमिकामा रहेका बालकले पनि बुद्ध महान थिए भन्ने सुनेको र उनी सबैलाई बराबरी माया गर्थे, दयालु थिए, सत्यवचन बोल्थे आदि इत्यादि आफूले सुनेको बताएका थिए । त्यसबेलासम्म कुनै विवाद देखिएको थिएन । तर प्रसार हुनु दुइ दिनअघि पत्रकार सम्मेलनमा जे बोलियो त्यही बिष बमन भयो । हुन त बुद्धको जन्म महान भारतमा भएको थियो भनी भारतीय फिल्मी कलाकारहरूले यस अघि पनि नभनेका हैनन् । फिल्मी कलाकार राजेश खन्नाका जुवाङ्ग अक्षय कुमार, ऋतिक रोशन र भारतीय बाबाजी महाराजजी आदीले बोलेर माफी पनि मागिसकेका छन् । तैपनि दिग्प्रम मेटिएको छैन । बाह वर्षसम्म ढुङ्गामा राखे पनि कुकुरको पुच्छर बाङ्गो नै हुन्छ भन्ने भै उनीहरूको धैंटामा घाम लागेकै हैन ।

एकल बृहस्पति बहुमुखी प्रतिभाशाली भारतीय फिल्मी कलाकार अमिताभ बच्चनले कौन बनेगा करोडपतिमा बुद्धको जन्म नेपालको लुम्बिनीमा भएको हो भन्दा दर्शकहरूबाट तालीको गडगडाहट भएको हामीले देखे सुनेकै हो । अरूले त सामान्यज्ञानको सम्पन्नि हेका राखेनन् । यदि सामान्यज्ञान भैदिएको भए बारम्बार भुठाकुरा किन बोल्थे ? हामीलाई थाहा छैन । सत्यं वद प्रियं वद भन्ने ऋषिमुनिहरूको वचनको पालना भएको देखिएन ।

हिन्दीमा बुद्ध टेलिसिरियल बनाएकोमा कसैको कुनै विरोध छैन । यसका निर्माता निर्देशकले निकै मेहनतका साथ बनाएको हुनसक्छ । तर जन्मस्थानको बिषयलाई लिएर मात्र विरोध भएको हो । यो नेपाल र नेपाली जनताको मात्र चासोको विषय हैन । बुद्धका सबै अनुयायीहरूको चासोको बिषय हो । बुद्ध भारतमा जन्मेका हुन् भनी उनीहरूले टेलिसिरियल बनाउनुको रहस्य आर्थिक लाभ कमाउनु हो । धार्मिक आस्था र विश्वास भएर होइन भन्ने देखिन्छ । यसअघि पनि बुद्ध र अगुलीमाल विषयमा टिभिमा फिल्म नआएको हैन । तर यस पटक बुद्धलाई पुरै भारतीयकरण गर्ने पक्षपातीहरूले सिरियल बनाएर बढी आर्थिक लाभ गर्न खोजेको देखिन्छ । सूर्यलाई हत्केलाले छेकेर छेकिन्न । बुद्धजन्मस्थल नेपालको लुम्बिनी विश्वसम्पदा सूचीकृत भइसकेको छ । युनेस्कोले पुरातात्त्विक अन्वेषणकार्य गरिरहेको छ ।

भारतीय पक्षले तयार गरेका अध्युरो अन्वेषणका आधारमा भारत स्वतन्त्र हुनुअघिदेखि नै थुप्रै पुस्तकहरू निर्वाध प्रकाशित भएका थिए । तिनै अध्युरो अन्वेषणका आधारमा तयार भएका पुस्तकहरू देशदेशान्तरमा पुगेका छन् । बुद्ध भारतमा जन्मिएका हुन् भनी लेखिएका पुराना पुस्तकहरू कोरिया, चीन, थाइल्याण्ड आदि बौद्ध बहुल देशहरूमा पनि पुगेका छन् । तिनीहरू अहिले सचेत भएका छन् । कोरियाले त आफ्नो पाठ्यपुस्तकमा भएका त्यस्ता अमिल्दा कुराहरू सच्याउन भएका छन् । विश्वभरी नै यस्ता अमिल्दा कुराहरू सच्याउन दबाव दिन अहिले विश्वस्तरमा लुम्बिनी कपिलवस्तु दिवस नामको अभियान सञ्चालित छ । विदेशमा बस्ने स्वाभिमानी नेपाली तथा स्वदेशका प्रबुद्ध व्यक्तिहरू यस अभियानमा लागिपरेका छन् । हामीले भगवान् बुद्धका उपदेशलाई मनन गर्दै जन्मस्थल लुम्बिनीको विषयमा कसैले गलत प्रचार गर्दै भन्ने त्यसको पनि प्रतिकार गर्ने हिम्मत जुटाउनै पर्छ ।

बुद्ध-अवतार

पुरन बहादुर शाक्य
तानसेन, पाल्पा

बुद्ध-अवतारको पनि अवतारहो, बुद्ध मानव तिमी ।
पहिलो, देशो अवतारको श्रेणीमा मात्र होइन तिमी ॥
अनगिनती संस्थाको अवतारबीच चम्किरहने ।
चन्द्र सूर्य अटल रहेकै, यस धर्तीको अवतार हो तिमी ॥

स्वतन्त्र सूप निलो आकाशमा, चम्किरहने तारा ।
अन्यकारलाई हटाएर उज्यालो प्रकाश दिने अवतार हो तिमी ॥
बुद्ध-अवतार मात्र होइन तिमी, संसारलाई ज्योति दिने ।
विश्वलाई सहि मार्ग, शान्तिको सन्देश, फैलाउने अवतार हो तिमी ॥

मानव मात्रको कल्याण गर्ने, मानवरुपी अवतार हो बुद्ध ।
न त कोही चौविसकोटी देव-देवताको चमत्कार नै हो बुद्ध ॥
यहाँ कुनै चमत्कार र आविष्कारको मेल छैन बुद्धमा ।
सिर्फ छ त महा-मानव बुद्धमा, विश्वशान्तिको गरिमा ॥

ब्रह्मा, विष्णु, महेश्वर सबै अवतारको नाम लिन्छ यहाँ ।
बुद्ध मानव नै हो होइन अवतार, यहाँ केही छैन चमत्कार ॥
बुद्धको नाम लिँदा, शान्तिको आभाष हुन्छ यहाँ ।
यहि नै हो सहि चमत्कार, न त कोही श्रेणीको बुद्ध-अवतार ॥

बुद्ध-अवतार होइन, उ पनि हामी जस्तै मानव हो ।
मानवको पनि महा-मानव, संसारलाई चिनाउने मृत प्राणी हो ॥
बुद्ध कसैले भन्छन् ईश्वर देवता, कसैले भन्छन् भगवान् ।
बुद्ध कोही पनि होइन, हो विश्वशान्तिको एक मात्र वरवान् ॥

अहिलेको युग अवतारको, होड बाजीमा मात्र होइन ।
विश्वभर फैलाएको युद्ध, हिंसा लडाइको युग हो ॥
बुद्ध-अवतार नाम मात्र होइन, द्वन्द्वरहित यस संसारमा ।
बुद्धको सहि उपदेश शान्तिको सन्देश, आवश्यक छ यस धर्तीमा ॥

बुद्ध कसैले भन्छन् आठौं अवतार, कसैले नवौ अवतार ।
सर्वोच्च अवतारको पनि अवतार हो बुद्ध, मानव अवतार ॥
विश्वको आम-मानिसले सम्भरहेल, शान्ति-बुद्ध तिमीलाई ।
बुद्ध तिमी फेरी आऊ मानव बनेर, बुद्ध बनेर, संसारको वरदान बनेर ॥

बुद्ध तिमीलाई सम्भँदा

सौन्दर्य शाव्य
टक्सार, तानसेन

सिद्धार्थ तिमी बन्यौ संसारको ज्योति
ज्ञानको ज्योति फैलाई बन्यौ तिमी बुद्ध
जन्मभूमि लुम्बिनी त हो नी
साक्षी छ नी अशोक स्तम्भका
ती ऐतिहासिक अक्षरहरु
तर पनि जन्मथलोको नाममा
कृतिम लुम्बिनी बनाएर भन्दैछ भारत
बुद्ध तिमी जन्मेको त भारतमा हो भनी

तिमीमाथि प्रहार हुँदैछ आज
कहिले नेपालका हिन्दू विद्वान भनाउँदाहरु
विष्णुका तिमी नवौ अवतार हो भनी
तर मलाई लाग्दैन न त तिमी
विष्णुका नवौ अवतार हो भनी
न त तिमी भारतमा जन्मेको हो भनी
मलाई त लाग्छ तिमी महामानव
मानव, प्राणीको कल्याण गर्ने तिमी

सारा नेपालीले गर्व गर्घन्
तिमी नेपालका सपुत हो भनी
तर अपसोच !
तिमी जहाँ पनि अपमानित हुँदैछौ
विदेशमा तिग्रो शरीर भरी
बम, बुलेट पडकायर
छिया छिया पारिन्छ तिमीलाई
कहिले त तिग्रो तस्वीर जुत्तामा छापिन्छ

आफ्नै जन्मभूमिको काक्रेविहारमा
बेवारिस गरी अलपत्र पारिन्छ तिमीलाई
अहिंसाका पुजारी तिमी
जस्तो विध्वानाथा परे पनि
शान्त भएर सहेर बस्तो तिमी
हृदय हुन्छ यी र यस्ता घटनाले मेरो
तर पनि मैले केही गर्न सकिदैन
आवाज उठाउन खोज्यु म
मलाई साथ दिने कोही भेटाउँदिन म

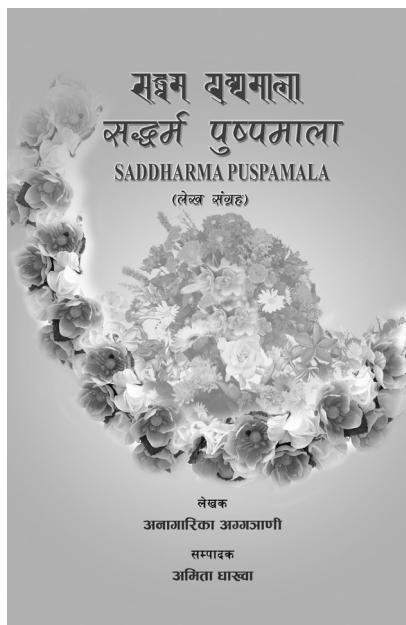
धर्मनिरपेक्ष देश हाप्रो
भनेर मात्र के गर्नु
मितीलाई आफ्नै जन्मभूमिमा
अलपत्र पारेको देरल्यु म

“સદ્ગર્મ પુષ્પમાલા” : કૃતિ સમીક્ષા

કોણન્ય

છમ્હ માલાકારં બાંલા:ગુ-નસ્વા:ગુ ૨૫-ફવ:સ્વાં છથાસં
મા:હના બુદ્ધ દેશના યાનાબિજ્યા:ગુ જીવનોપયોગી “સદ્ગર્મ
પુષ્પમાલા” નાં છુના: અનાગારિકા અગગજાણીયા ચ્વસાં પિજ્વ:ગુ
ધાયે વા ચ્વસુ મુના સફૂ પિલુગુ સકલ સદ્ગર્મ પ્રેમીપિનિ નિતિ
સુખદ્વારા વિષય ખ: । ૨૦૫૨ સાલનિસે ૨૦૭૦ તક પિનદનેધુંકુગુ
ધર્મચર્યાસમ્બન્ધી ચ્વસુ લ્યયા: લ્યયા: થુગુ સફૂ પિથનેગુ જ્યાય
નેપા:યા થેરવાદ બુદ્ધશાસન-નેપાલ બૌદ્ધ
પરિયતિ શિક્ષાયા ખ્યલય સ્થાપિત
લોકંહવા:મ્હ ઉપાસિકા સુશ્રી અમિતા
ધાખ્વાયા ધાર્મિક કૃત: થુગુ સફૂયા લાગી
સ્યલલાગુ બ:કાયેગુ થાં થે મહસુસ જૂ ।
સર્વસાધારણ બ્વનામિ વા ઉપાસક
ઉપાસિકાપિન્ત થુગુ સફૂ બ્વના: મન
યાઉંકેત-યચુકેત તથંગુ તિબ: બી । ૪૫
સાલય પ્રવ્રજિત જૂમ્હ અનાગારિકા
અગગજાણીયા ૨૫ દં પૂવંગુ રજત
મહોત્સવકર્થ ૨૫-ફવ: સદ્ગર્મસ્પી સ્વાંઘ:ચ
મુનાત:ગુ થુગુ સફૂ ન્હાપાંગુ ચ્વસા-સફૂ
ખ:સા વસપોલ નેપાલ ભાષા-ભાષિપિનિગુ
નિતિ પરિયતિ શિક્ષા વ ધ્યાન-સાધના ચ્વય:
સમ્બદ્ધ અન્તરાષ્ટ્રીય બૌદ્ધ ભાવના કેન્દ્રયા
નિર્દેશક નં ખ: । નેપાલ ભાષા સાહિત્યય
ચ્વમિ મય્જુપિ તસકં હે મ્હ, અખ ધાત્ર્યે
ધા:સા ઉપાસિકાપિનિગુ થાસય અનાગારિકાપિ ન મ્હ હે ખ: ।
પાલિ ત્રિપિટકઅન્તર્ગત ખુદ્દકનિકાયયા ચૂલનિદેસ સફૂયા છમ્હ
અનુવાદિકા અનાગારિકા અગગજાણીયા સ્થૂપેજી અમિધર્મ (સમ્પાદન),
પાલિ ભાય વ્યાકરણ, પપતિત-સૂત્રયા બ્યાખ્યાલગાયત સફૂત
નેપાલ ભાષાય પિદને ધુંકૂગુ દુસા થૌકન્હય વીર-પૂર્ણ પુસ્તકાલય
ન્હ્યબ્વાના: ન્હયાનાચ્વંગુ “ત્રિપિટક અનુવાદ મણ્ડળ” યા
દુજ:કર્થ ધ્મમસઙ્ગણી, મહાનિદેસ સપરૂત અનુવાદ
યાનાચ્વનાબિજ્યા:મ્હ ખ: ।

ધ્યાન-સાધના, પાલિ ભાય અલે અમિધર્મસમ્બન્ધી
ધર્મદેશનાય અલમલ મજૂરે, તત:મત:મકયંસે, સ્વતુમતુ મસ્વસે,

ભાવાવેશય થ:ગુ સ: થલા:કવલા:મયાસે, ન્હયાનાચ્વંગુ ખુસિધા:થે
સલલ સલલ યઇપુક વ નાયુગુ ભાસં દેશના યાયેગુ પ્રતિભા
સમ્પન્ન વ્યક્તિત્વયા ધની અનાગારિકા અગગજાણીયા થુગુ સદ્ગર્મ
પુષ્પમાલા દુને નં આયામિક વિશેષતા નસ્વા: હવલાત:થે અધ્યયનં
લ્યુ મહસુસ જુંગુ જુયાચ્વન । સરલ વ સહજ ભાય છ્યલાત:ગુલે
અલમલ મજુઝેક થુઇકે અ:પુગુ ભાષા-શૈલી સર્વસાધારણયાત
યાઉંક હે વિષયવસ્તુ લુમ્કા તયેત લિંધસા
જૂ । ભાય અ:પુસે ચ્વ થે બનેબલે મ્હાઇપુ
મજૂ, સલલ ન્હ્યા: । નેપાલ ભાસાં ૧૪
પુ, નેપાલી ૭ પુ વ અંગ્રેજી ૪ પુ ગ્યસુલા:ગુ
ચ્વસુત મુકું ૧૧૮ પૃષ્ઠય મુનાત:ગુ
દુસા ચ્વસુયા અન્તાય લ્યંદુગુ બ્યય બુદ્ધવચન
ધ્મમપદ વ સદ્ગર્મસમ્બન્ધી ચિનાખં
દુથ્યાકાત:ગુ નં બ્વનામિયા લાગી ધાર્મિક
લાભપ્રદ ખને દુ । તથાગત શાસ્ત્રાયા
મનોભાવનાકર્થ પૂજા યાયેગુ હે
આચરણદ્વારા પૂજા યાયેગુ ખ:, થ હે
ધર્મપૂજા ખ: ધકા ચ્વસુયા સુરૂવાત
જુયાચ્વંગુ દુસા Perfection (પારમિતા) નાંગુ ચ્વસુતિં સપૂર્ણ
કવચાયેકાત:ગુ દુ । પૃષ્ઠયા લ્યાખં
અમિધર્મઅન્તર્ગત પદ્ધતાનવિષયક ચ્વસુ
૧૨ પૃષ્ઠ દુગુ દકે તા:હાક:ગુ ચ્વસુ
ખ:સા થુકી ૩ પૃષ્ઠયા જક ચ્વસુ મુનાત:ગુ નં દુ । ચ્વસુ અલે
દાપુ શીર્ષકયા દુને ત્રિપિટકય ઉલ્લેખિત થી થી સૂત્ર અલે
વિભિન્ન થાય્યા પ્રસંગ ન્હ્યથના તુલના વ વિશ્લેષણ અલે
કથાત્મક પ્રસ્તુતિ ચ્વમિયા ચ્વન્ધ્યા:ગુ વિચા:યા મૂત્રિ થે ખ: સા
ઉગુ પલા: ન્હ્યથને બહ:જૂ ।

“બુદ્ધશાસનય નં આચરણ ધર્મત ગમ્ભીર જુંગુ વનિગુ,
શિક્ષાપદત ઉલલંઘન મયાઇગુ, અશુદ્ધમ્હેસિત શાસનં પિતિના
છ્વિંગુ, શાસનય દુંહો વયેવ છાગુ હે નાં જુંગુ, નિર્વાણ ક્ષેત્ર
ઘટિબદી મજુઝેગુ, થી થી કથંયા ધર્મરત્ન દિંગુ વિમુક્તિ રસ
છગુ હે જક દિંગુ, તથંપિ આર્થપુદ્ગલપિનિગુ બાસસ્થાન

જુઇગુ” થુપી બુદ્ધશાસનયા ચ્યાગુ વિશોષતા ઉલ્લેખનીય જૂ । અન્તિથિ સુખ, ભોગ સુખ, અનણ્ણ સુખ વ અનવજ્જ સુખ- થુપી પ્રતા પ્રકારયા સુખયાત દયેકાર્થે લુંમકા તયેગુ અલે અનવજ્જ સુખ દયેકા: જીવન હનેફત ધા:સા ઇહલોક-પરલોક નિથાસં સુખશાન્તિ પ્રાપ્ત જુઇગુ ખે “ગૃહસ્થ જીવનય મા:ગુ પ્રતા પ્રકારયા સુખ” ય ન્વયથનાત:ગુ દુ । દુર્લભગુ મનુષ્ય જીવન સાર્થક યાયેત દુગ્યંગુયાત દુગ્યંગુ, ગ્યસુલા:ગુયાત ગ્યસુલા:ગુ, સારયાત સાર ધકા: થુઇકે મફુત કિ જીવનયા દુગ્યંગુ સાર ઉખેલા થુખેલા મદયેક ચિચ્ચા:દની । પ્રાણીપિનિ થમ્બન યાનાત:ગુ કર્મ હે નિજી સમ્પત્તિ જુઇસા કર્મ હે થ: થિતિ, અલે છુ ગુજા:ગુ પુસા પિત ઉજા:ગુ હે ફલ સિ ધૈગુ ચેતનાહં ભિક્ષવે ક્રમ્મ વદામિ-ચેતના હે કર્મ ખ: ધ્યાગુ કર્મવાદી સોચ “કર્મ વ કર્મયા પ્રતિફલ દુવાલા” નાંગુ ચ્વસુઇ સ્પષ્ટ યાનાત:ગુ દુ । ભીસં મૈત્રી ભાવનાબારે ગુલિ યાંક ચર્ચા યાઇગુ ખ: ન્હિથેયા વ્યવહારય છ્યેલેત ઉલિ યાઉંસે-અ:પુસે ચ્વનીમખુ । ભીપિ મૈત્રી યુક્તપિ જુઇફુસા લા નિજી સ્વાર્થયાત હાકુતિના: કત:યાત દુ:ખકષ્ટ વ સાર્સિ યાયેગુ જ્યા યાઝમખુ ધ્યાગુ ખું “ભીગુ જીવનય મૈત્રીયા પ્રમાવ” નાંગુ ચ્વસુઇ ન્વયથનાત:ગુ દુ । મૈત્રી ભાવના અભ્યાસ યાના: હે જક ૧૧ ગૂ આનિશંસ પ્રાપ્ત જુઇગુ ખ:સા મૈત્રીયુક્ત કાયકર્મ, વચીકર્મ, મનોકર્મ ગુલિ ગુલિ વ્યવહારય છ્યલાબુલા યાયેફિ ઉલિ ઉલિ હે ભીકે સંકીર્ણતા, સ્વાર્થન્ધતા, અહંભાવ, આધાત, રિસ-ક્રોધ આદિ માનસિક વિકાર ખ્વથા:ગુ મનોવૃત્તિ તનાવનીગુ બારે “માનવીય ગુણ વિકાસકા લાગિ મૈત્રી” નાંગુ ચ્વસુઇ ન્વયથનાત:ગુ દુ ।

સાધારણત: આધ્યાત્મિક સુખશાન્તિયા નિતિ દિપા મદયેક ન્વયાકાચ્વનેગુ છગુ મૌન સાધના વિધિ ધ્યાન ખ: । પંચનીવરણાનં સમણટ્ઠેન સમયો અલે અનિચ્ચતો દુક્ષવતો અનત્તતો વિપસ્સતીતિ વિપસ્સના અર્થાત् પંચનીવરણ વા કામ ઇચ્છા, બ્યાપાદ, માનસિક-શારરિક આલશય, ચંચલ-પ્રાયશિચત, શંકા-સન્દેહ સાન્ય જુયાચ્વનીગુ લ્યાખં સમથ ખ:સા અનિત્ય, દુ:ખ, અનાત્મયાત દુનુગ્યા મિખાં સ્વયેગુ-ખંકેફુગુ અર્થ વિપસ્સના ધ્યાન-સાધનાયા ખ્ય: તસકં હે ચ્વન્વયા:ગુ અભ્યાસ ચર્યા ખ: । કાયય કાયાનુપશ્યના, વેદનાય વેદનાનુપશ્યના, ચિત્તય ચિત્તાનુપશ્યના, ધર્મય ધર્માનુપશ્યનાયાત ક્વાતુક ક:ધાયેગુ સાધનારત ચર્યા સ્મૃતિપ્રસ્થાન ભાવનાયાત મજબૂત યાના બી । શૂક્ષ્મરૂપં ગતિશીલ જુયાચ્વનીગુ ચિત્તયા ઉત્પત્તિ-સ્થિતિ-ભ[] અવસ્થાયાત ક્વથીક વા: ચાયેકા યાયેગુ નિરન્તર અભ્યાસં રથૂલયાત જક મખુ શુક્ષમ અવસ્થાયાત તિફધાયે ફતકિ પ્રતિક્ષણ પ્રતિપલ જુયાવંચ્વનીગુ સ્પર્શયાત: નં વા: ચાયેકે ફિઝગુ જુયાચ્વન । ચંચલ મનયાત એકાગ્ર યાયેગુ, સ્થિર યાયેગુ, થ:ગુ

બશય તયેગુ લિસે ચિત્તયાત છસિંકથં શુદ્ધ યાયેગુ પ્રકૃતા ખ: સાધના । સર્ગ: થિઝથે જા:ગુ તૃષ્ણા, આસક્તિ, લોભ, તાં-દ્વેષ, ઈર્ષા, કપટી-માત્સર્ય આદિ અકુશલ મનોવૃત્તિ ભીકે દયાચ્વંતલે વાસ્તવિક સુખશાન્તિયા અનુભૂત સુયાકે જુઇકે અ:પુઝ મખુ ધ્યાગુ ધ્યાનસમ્બન્ધી થી થી અવધારણા ‘સ્મૃતિપ્રસ્થાન ભાવનાયા મહત્વ’, ‘સમથ ભાવના’, ‘વિપસ્સના ભાવના’, ‘સુખ શાન્તિ પ્રદાયક વિપસ્સના ભાવના’ યાસે ૪ પુ ચ્વસું ધ્યાન ભાવના અભ્યાસ યાયેત અભિપ્રેરિત યાનાચ્વંગુ દુ ।

ત્રિપિટકઅન્તર્ગત સુત, વિનય વ અભિધર્મમધ્યે અભિધર્મ વિષય મુક્કં ચિત્ત-વિજ્ઞાન-મનલિસે સ્પાપુ દુગુ જુયા થુકિયાત ગમ્ભીરાતિ ગમ્ભીર, ઉચ્ચતરધર્મ, વિશેષ ધર્મ, અતિરેક-વિશેષ માનસિક દેશના દુને ઘાનાત:ગુ ચિત્ત, ચેતસિક, સ્થ વ નિર્વાણયાત કુશલ, અકુશલ, અવ્યાકૃતથે ગમ્ભીર-દુર્વેધ દાર્શનિક વિવેચના અર્થાત્ થુકિયાત ન બૌદ્ધ-દર્શનકથં કાયેગુ યા: ધૈગુ ‘અભિધર્મ : છગુ અધ્યયન’ બ:ચા બ:ચા હાકયેકજૂસાં થીક ન્વયબ્યેફુગુ ચ્વમિયા ખુબી તારિફયોગ્ય જૂ । બર્મા-મ્યાનમાર દેસય શાસનધજ ધર્માચાર્ય ઉત્તીર્ણહ ચ્વમિ અનાગારિકા અગ્માઓણી અભિધર્મયા ૭ ગૂ મૂલગ્રન્થત ધમ્મસઙ્ગળી, વિમઙ્ગ, ધાતુકથા, પુગલપ્રજ્ઞતિ, કથાવત્થુ, યમક વ પદ્બાનમધ્યે ધમ્મસઙ્ગળી નેપાલી અલે પદ્બાન નેવાભાસાં ગુગુકથં ન્વયબ્યયાત:ગુ ખ:, વ સર્વસાધારણ બ્નામિયા લાગી ન યાઉંક લાનાકાયે અ:પુઝગુ લેખન શૈલી ન્વયથને બહ:જૂ । “અભિધર્મયાગુ અધ્યયન વ થે વિપશ્યના ભાવના અભ્યાસ યાયેફત ધ્યાગુ જૂસા પ્રજાપિંતિ ત્વપુયાત:ગુ પરમાર્થ સત્યયાત પર્વા ચાયેકેથે છલ્લઙ્ જુઇક ખકે ફિઝ ધૈગુ ચ્વમિયા દુગ્ય:ગુ અભિમત ખ: । બુદ્ધશાનયાત ગુલુલ તુઝક ન્વયજ્યાકાતયત પ્રમુખ ગઢ, સુરક્ષાયા નિતિ શક્તિશાલીમ્હ-અનુબલ બીમ્હ પદ્બાન લોપ જુલધા:સા છસિંકથં અભિધર્મ લોપ જુઇગુ, અનં લિપા સૂત્ર અનં વિનય લોપ જુઇગુ ખ: । પરિયતિ શાસન લોપ જુલકિ પ્રતિપત્તિ શાસન અનં પ્રતિવેદ શાસન લોપ જુઝ, થુકથં બુદ્ધશાસન લોપ જુયાવનીગુ જુયા પદ્બાન દેશના સ્થિર વ અભિવૃદ્ધિ યાયેગુ બુદ્ધશાસનપ્રેમીપિનિગુ કર્તવ્યયાત ઉજાગર યાસે હેતુપચ્ચયોનિસે અવિગત પચ્ચયોતક ૨૪ગૂ પ્રત્યય બારે ‘પદ્બાન’ નાંગુ ચ્વસુઇ ચ્વમિ બ:ચા હાયેક મ્હસીકા બિયાત:ગુ પ્રભાવકારી જૂ । સર્વ્મ પુષ્પમાલાયા દકે તા:હાક:ગુ ચ્વસુ ‘પદ્બાન’ ૧૨ પૃષ્ઠયા દુ । ‘ધમ્મસઙ્ગળી’ ચ્વસુઇ અભિધર્મયા પરિચયાત્મક બ ન્વયબ્યયાત:ગુ ન્હાપાંગુ ગ્રન્થ ધમ્મસઙ્ગળી, ગુગુકિ અભિધર્મયા મૂલ આધારગ્રન્થ ખ: । કુશલ-અકુશલ આદિ ફુકં સ્વભાવ ધર્મયાત સંપ્રાહ યાસે ન્વયબ્યયાત:ગુ ગ્રન્થ ધમ્મસઙ્ગળી, થુકી કુશલ, અકુશલ આદિ ધર્મયા સ્વસ્ય ક્યનાત:ગુ દુ ।

कन्हय छु जुइ, सुया ल्हाती दु कन्हे? मृत्युराजलिसे सम्पौता यायेफुम्ह सु? "मजिफ्मनिकायाया भद्रेकरत सुत्त, अथे हे 'चतारो अपाया सकगेहसदिसा' अर्थात् प्यंगू अपाय धैगु थः न्व्याबलें च्वनेगु छैं थें खः। मार्गफल लाभी ज्ञानद्वारा मनया खिति, क्लेश प्रहाण यायेमफुतले व हे छैंय वने मालियःनि। कम्ति नं छगु मार्गज्ञान प्राप्त यायेफुसा उगु अपाय छैंय गबलय नं वनेमाली मखुत। मनुष्य जन्मकयागु नं सार्थक जुइ धकाः वि.सं. २०४४ सालय बर्माया सुप्रसिद्ध ध्यानगुरु सयादो ऊ पण्डिताभिवश महास्थविर उपदेशविया बिज्याःगु अन्तर्राष्ट्रिय बौद्ध भावना केन्द्रय ध्यान च्वर्वम्ह बिएस्सी अध्ययनरत पुनिता धाख्वा, पासापि सपना शाक्य व अजन्ता शाक्ययात जीवनभर बुद्धशासनयागु सिचुगु किचलय अनागारिका प्रव्रजित जुइगु प्रबल इच्छा उन्पन्न जुल। २०४५ पुष महिनाय छसिकथं स्वम्हं अनागारिका अगगज्ञाणी, चारुज्ञाणी व कोमलज्ञाणीकथं सयादो ऊ पण्डिताभिवशया उपाध्यायत्वय अनागारिका जुयाबिज्यात। अनागारिका अगगज्ञाणी ईसं १९९८ स धम्माचरिय उपाधि परीक्षा उत्तीर्ण यासे बुद्ध-जन्मभूमि राष्ट्र नेपाया न्हाय धस्याकेत तालात। च्वसिवे न्व्यः अनागारिका धम्मवती व भिक्षु ज्ञानपूर्णिकं (र्वतमान संघउपनायक अगगमहापण्डित डा. भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर) धम्माचरिय उपाधि उत्तीर्ण यानाबिज्याःगु खः। अनागारिका जुयाः बुद्धधर्म अध्ययननापं ध्यान-भावना दुग्येक अभ्यास यायेमास्ति वयेका: प्रव्रजित जूम्ह अनागारिका अगगज्ञाणी रजत वर्षय पलाः छिनाबिज्याःगु दु, गुगु ध्यानकेन्द्रय ध्यान च्वच्व प्रव्रजित जुयेगु व्यः छित सा थौ उगु ध्यान केन्द्रया निर्देशकथैं जाःगु गहन जिम्मेवारी अभिभार ग्रहणयायां प्रव्रजित रजत महोत्सव न्यायेकेते तालाःगु धार्मिक संयोग समरणीय जू। "अन्तर्राष्ट्रिय बौद्धभावना केन्द्र व जिगु प्रव्रजित जीवन" नांयागु च्वसुइ च्वमि थःगु धार्मिक उद्देश्यसहित थौ कन्हे यानाच्वनाबिज्याःगु धार्मिक जीवन-चर्या कनातःगु आदर्श बाख्य खः।

पुनर्जागरित नेपाया थेरवाद बुद्धशासनया छगः छिसिलाःगु ऐतिहासिक व्यक्तित्व अनन्त गुणवान संघमहानायक भिक्षु प्रज्ञानन्द महास्थविरया लुमत्ति उबलय बर्माय अध्ययनरत च्वमि अनागारिका अगगज्ञाणीयात गुलि प्रभावित यात धयागु संस्मरणात्मक च्वसुखं स्पष्ट याः, थव हे च्वसु थुगु सफुती मुनातःगु च्वसुतमध्ये दके न्हापां च्वमि वि.सं. २०५२ स पिथंगु खः। "प्यंगू असंख्य व छगु लाख कल्प बारे ल्याचाः, सप्तक्षसम्बुद्ध व प्रत्येक बुद्धया बिच्य मिन्ता, भन्तेपि मदुथाय गुरुमापिसं शील बिइज्यू ला कि मज्यू बुद्धधर्मय आत्मा मदु" धकाः च्वमि दिवंगत धर्मरत्त शाक्य त्रिशुली नापं जूगु

खल्हाबलहा न्व्यब्ययातःगु उपलब्धिमूलक जू। थथे हे च्वमिया पाजु दिवंगत राजभाइ उपासकयात विपस्सना ज्ञानक्रमसम्बन्धी थःम्हं कनागु प्रसङ्ग न्व्यब्से प्रातः स्मरणीय पाजु धका गुण खंकगु दु सा थः निनी हेरादेवीयात धातु चैत्य, परिभोग चैत्य, उद्देश्य चैत्य व धर्मचैत्य विषयक उपदेशं तसकं प्रभावित जूगु बारे न्व्यथनातःगु सललं न्व्याः। चतुरार्यसत्य अले स्वाँया पुन्हिया बारे च्वछासे "बुद्ध र बुद्धपूर्णिमा" य घ्नसीकाकथं कःधानातःगु विषयवस्तु त्याजी सा बुद्धधर्मया मूल हेतुवाद-दर्शन प्रतीत्यसमुत्पादयात सरल व सरस ढङ्गं पिब्यातःगु दु। भव व संसारचक्र न्व्यानाच्वंगु अथे अथे मखु, हेतुप्रत्यय वा अस्मं सति इदं भवति अर्थात् अथे जुया थथे जूगु खः, थव उत्पत्ति उगु उत्पत्ति जूगु खः धकाः अविद्याया कारणं निसे भवया कारणं जाति-जरा-मरणतक माहनातःगु दु, थुकियात द्वादसानिदान नं धाइ। अन्तय Buddha's teaching for Peace & Happiness, Assertion of Truth, Loka Dhamma, Perfection-Paramita बःचा हाकयेक न्व्यब्ययातःगुलिं च्वमि अँग्रेजी भाषाय नं दखल दुम्ह खः धैगु स्पष्ट जू।

नेवा: च्वसुइ फयांफछि नेवा: खंगवः हे छ्यलातःथै नेपाली भाषं नं उकथं ज्या जुयाच्वंगु दु। भाषा-व्याकरणया ल्याखं शुद्ध जुया हे सफू पिदंगु दु, पालि भाषासम्बन्धी प्रयोगय नं सतर्कतापूर्वक च्वमि थःत न्व्यब्ययातःगु दु। थुकथं च्वमि अनागारिका अगगज्ञाणीया च्वसां पिज्चःगु सद्धर्म पुष्पमालायात बुद्धशासनिक धार्मिक ख्यलय थुकियात मैत्रीपूर्वक लसकुस हे याइ। बुद्धं क्यंगु लङ्य पलाः छिनाः थःत जीके व भिके धयागु रचनात्मक मनसुवापिसं थुकियात नालाकाइ। धार्मिक जिज्ञासु ब्वनामिपन्त छुं भतीचा जूसां थःपिनिगु ध्याचाः लंकेगु सुअवसर दुगु भाःपी माः। नेपालभाषा, नेपाली भाषा व अँग्रेजीभाषय थुलि बालाक च्वसा न्व्याःम्ह अनागारिका अगगज्ञाणीपाखे थथे हे स्पस्यलाःगु सद्धर्मसम्बन्धी सफू पिहांवइधकाः आशा यासे च्वमि अनागारिका अगगज्ञाणी 'धम्माचरिय' या प्रव्रजित रजत महोत्सव मनन्तुंथे सफल जुयेमाः, त्रिविध शासन-शील, समाधि व प्रज्ञाय भं भं क्वातुक-धिसि धायेक भावितामयी अभ्यासी जुये फयेमाः, सुखास्थ्य प्राप्त जुयेमाः धकाः थुगु साधुवादसहित पताः द्येषासे निहं सहोदर तःकेहं च्वमि व सम्पादिकायात पुनः मैत्रीपूर्ण साधुवाद !

-बुद्धविहार भृकुटीमण्डप, ये योमरि पुन्हि, बु.सं. २५५७, २-९-२०७०

જિત: યઃ

કા રાજ શાક્ય
લલિતપુર ।

દુઃख મરીકં સુખ જુહમરુગુ ખ:સા:
સુખ અંગીકાર યાયેત સંઘર્ષ જિત: ય: ।
પ્રતિક્ષાવિના મિલન સુખ દૈમરુગુ ખ:સા:
મિલન સુખજલ ત્વનેત તદ્ધપન જિત: ય: ।
અભાવ કષ્ટ પીર છટપટ જુહગુ હે
જિન્દગી ખ:સા: બેચૈન ગરીબી જિત: ય: ।
ધનવાન, અહંકારી તયસં વિહગુ સ્વાંમા: સ્વયાનં
શ્રદ્ધા પ્રેમ પ્રીતિં વિહગુ કંમા જિત: ય: ।
જિકે દુગુ સાંસારિક ભૌતિક સમ્પત્તિ
પરહિત જુહગુ ખ:સા: ત્યાગ જિત: ય: ।
અનન્ત ગુણ પુણ્ય સંચય યાના:
સંસ્કાર ભિંકા વિહમ્મ ધર્મ જિત: ય: ।
વિશ્વશાન્તિ નાયક બુદ્ધયા જન્મભૂમિ દેશ
નેપાલ રાજ્યયાત “બૌદ્ધ રાજ્ય” યાયે જિત: ય: ।
છમ્હ પ્રાણી સ્યાના: શત શત પ્રાણીયા
ઉદ્ધાર જુહગુ ખ:સા: હિંસા જિત: ય: ।
છલકપટ હિંસાં રાષ્ટ્રધન ધ્વંસ યાઝપિન્ત
પાર યાયેત તુપયા ગોલી જુહગુ જિત: ય: ।
જનની જન્મભૂમિ રક્ષા યાયેત આવશ્યક જૂસા
સહીદ જુયે માઃસાં સિપાહી જુયેગુ જિત: ય: ।

થ: થમ્હં ખંગ: લા:મં

કા હેરારતન શાક્ય
યુવક બૌદ્ધ મણ્ડળ

ધર્મયા સ્વા:પા: પૂસા,
ગેરુવસ્ત્ર પુના ચ્વંસા ।
ધર્મ જ્વને મફુ વહૃગુ મન,
બાંલા, સા:મિં ત્વ:તે મફુ મન ॥

યાયે મત્ય: થવ પાપ ધાહગુ,
પનેમફુ વં થ:કે દના વહૃગુ ।
જિ, જિગુ રિવિપ: ખ: ધાહગુ,
થમ્હં ધૈયે મદ્યબં તં પિકાહગુ ॥

જ્વના વનેગુ છું મદુ ધાહગુ,
ઝના મબ્યૂસે મુંકા જક તહૃગુ ।
મેપિસં કાહલા પીર વહૃગુ,
ઝ્યાતુક ધન્દા કુવિયાવંગુ ॥

ધર્મ મેપિન્ત વં ઝના જૂગ,
થ: માત્ર ધવ:ચા થે જૂગ ।
પિને ભિંમ્હ જુયા ચ્વનીમ્હ,
દુને ધર્મ મિયા નયા ચ્વનીમ્હ ॥

બુદ્ધકો જન્મભૂમિ રાષ્ટ્ર નેપાલમા સુખ-શાન્તિ ફેલિરહોસ् ।
સમ્પૂર્ણ નેપાલીહરુમા ધાર્મિક ચેતના વિકાસ હોસ् ।

સુનૌલો કીર્તિપુર બચત તથા ઋણ સહકારી સંસ્થા લિ.
નગાડું દોબાટો, નયાં બજાર, કીર્તિપુર

Education Initiatives in Theravada Buddhism in Nepal-2

✉ Keshab Man Shakya1

continued fro last issue .....

Buddhist Universities in Sri Lanka, Thailand and Myanmar

Buddhist universities in Sri Lanka, Thailand and Myanmar have become the centers of higher study of Theravada Buddhism for monks of Nepal. Presently there are more than 200 monks and 30 nuns studying Buddhism in these three countries. Thailand, Myanmar and Sri Lanka have the capacity to sustain half a million monks each. Each country has built about 50,000 large and small monasteries for monks to live. Providing necessary support to 200/300 monks and 50 nuns from Nepal in these countries is not a big burden. Thailand is doing fine with grown up economy to sustain the large community of monks whereas Sri Lanka and Myanmar have strong infrastructural base for monks. Myanmar has built strong monastic linkage in Nepal in meditation. Meditation instructors from Myanmar are deputed to International Meditation Center in Kathmandu and Panditaram Meditation center in Lumbini. Sri Lanka Chaitya in Anandakuti Vihara in Kathmandu is the historical symbol of support from Sri Lanka during the historical time of re-entry of Theravada in Nepal. Thailand has contributed significantly to build a Thai style *Vihara* in Kirtipur.

Most of the monks come back to Nepal after study and get accommodated in several *Viharas* in Nepal. Some monks stay in respective countries for longer duration to experience higher roles and become influential contact persons for Nepalese monks while some others, who are successful in getting connection go to monasteries in western countries. Many monks graduate with Masters Degree in Buddhism while some are successful in completing Ph.D. and become active in international Buddhist network. Almost half of the Nepalese monks are found disrobing in the middle or after completion of the study and come back to Nepal to lead normal household life. Some monks in Thailand had disrobed in the middle of their study and married to Thai women. Almost all such marriages were unsuccessful and they had not been very much successful in their household life.

- Buddha also classified the education in terms of Pariyatti (textual learning), Patipatti (experiential learning) and Pativeda (philosophical realization). By designing the institutions serving Pariyatti, Patipatti and Pativeda needs of these four parishads can lead the Theravada educational initiatives to a successful and sustainable venture.

- The organizational capacity of Nepal Bhikshu Mahasangh in terms of physical mobility and intellectual leadership needs to be enhanced substantially. The organizations of nuns, laymen and laywomen have to demonstrate systematic existence. As there are many nuns who are active and academically qualified, there is potential for them to get better organized with vision and mission. Although Lay Buddhists are organized into various activist associations they are scattered and work on ad hoc basis. They need to federate into large associations and aim for consolidated goals.

University classes in Nepalese University

With the increased demand for formal study in Buddhism by young monks and nuns as well as householders, Tribhuvan University, the first and largest secular university of Nepal established the Department of Buddhist Studies in 2000 CE and started with one year Post Graduate Diploma course. Main objective of the course was to provide authentic knowledge to the tourist guides on Buddhism of Kathmandu valley. However, the diploma study became popular among young monks, nuns and lay Buddhists as well. In 2005 CE the university added two years Masters Degree course. These courses teach all sects of Buddhism prevalent in Nepal while Theravada Buddhism in *Pali* language is taught as the Basic form of Buddhism. Presently, there are about 20 students enrolled every year.

Buddhist University in Nepal

Lumbini is the birth place of Shakyamuni Buddha. Efforts are being made by the Government of Nepal as well international Buddhist organizations to grow Lumbini as a holy pilgrimage site for the Buddhists of the whole world. One dimension of development of Lumbini is to make this place the center of learning on Buddhism and peace. There is Lumbini International Research Institute as a component of the Lumbini Development Master Plan designed with the assistance of UN when U Thant, who was a devout Buddhist from Myanmar, was the Secretary General. This research institute is providing opportunities to the western scholars. There are no educational centers for Nepalese students and scholars, who want to pursue formal and higher study and research in Buddhism in Lumbini. Hence, Nepalese Buddhists have been proposing to set up a Buddhist University in Lumbini for a long time. Parliament of Nepal has passed the bill in 2006 to set up Lumbini Buddhist University without financial burden to the Government.

The initial five years made very little progress. The Government appointed a Vice-Chancellor, who was not a Buddhist or a Professor of Buddhism and hence, could not gain support of the Buddhist community. Similarly some faculty members and administrators, who were hired by the Vice-Chancellor, did not belong to the Buddhist community. As a result, the inception phase was a failure due to staying isolated from the Buddhist community. After the tenure of the first Vice-Chancellor was over, a new Vice-Chancellor was appointed who was a retired senior professor of Tribhuvan University and belonged to a Buddhist family and had ability and attitude to access the Buddhist community. He was successful in getting the decision approved by the governing council of Lumbini Buddhist University to start Bachelors and Masters Degrees in Buddhism. This decision has been instrumental to set up six colleges to start with, out of which four campuses respectively offer Bachelors and Masters Degrees in Theravada Buddhism, Himalayan Buddhism, Mahayana Buddhism, and General Buddhism. Two other colleges offer Masters Degree in Applied Buddhism and Peace and Buddhism respectively. General Buddhism will be taught in Lumbini campus. There are already 72 Ph. D. enrollments.

Challenges and opportunities of Theravada College

Vishoshanti Shikshyalaya, the monks' school housed in Vishoshanti Vihara has set up the Theravada

College offering Bachelors and Masters Degrees. This is a real opportunity and a tangible achievement of more than half a century of activism of Theravada Buddhists which has reached up to 1 million populations. This density of Theravada Buddhists with the present institutional capacity of 500 monks and nuns and 100 small and large *Viharas* shows the feasibility and sustainability of running a Theravada college in Nepal.

Challenges for establishing and running a Theravada College are substantial and overwhelming. The most potential students of the proposed Theravada College are the junior monks and nuns. The College will have to compete for the recruitment of the students with Buddhist universities in Sri Lanka, Thailand and Myanmar as there will be more attraction for them to go abroad for higher study. The increasing trend of ordaining of *Sramaneras* and *Anagarikas* only can ensure the sustainability of recruitment of the students in the College.

The availability of committed, competent and qualified teaching faculty is another challenge. There are more than 20 monks and nuns with Masters Degrees who have returned from Sri Lanka, Thailand and Myanmar. They are qualified to become the faculty in the College, but their availability and willingness to

अनिच्छावत संखारा

विश्व विपश्यनाचार्य गुरु कल्याणमित्र
सत्यनारायण गोयन्कालाई सुगतिसहित

निर्वाण प्राप्त होस्

बिश्व मोटर ट्रेडर्स

ख-२, ४०८, पुतलिसडक, काठमाडौं, नेपाल।
फोन नं.: ०१-२२९२२३०, ९७२९४०२९०५ / ३२०५४४

E-mail: vmtautoparts@wlink.com.np

टोयोटा, मित्सुबिसि, निशान, इसुजु, सुजुकि इत्यादि
गाडिका पार्ट्सहरूको लागि सम्पर्क गर्नुहोस्।

teach as well as their commitment and competency are yet to be confirmed.

Another challenge is building enough physical facilities of the campus. Although the present building of Vishoshanti Vihara can accommodate the College to start with minimum facilities, will not be sufficient to run the College with Vigor and pride. The College will have to find its own land sufficient to accommodate buildings as per need of a well facilitated college such as lecture rooms, administration, conference and seminar halls, faculty rooms, library, student lounge, parking space, students' residence, and enough open spaces.

The challenge of meeting the costs of running day to day operations is of immediate urgency. As most of the students are monks and nuns we cannot expect to collect fees to meet the operational costs. Besides the occurring costs of faculty salaries and utilities, there is need of funds for providing lunch to the monks and nuns as well. Presently, there are no trusts or foundations to patronize meeting these costs.

We have not visualized any job market for the graduates of the Buddhist University as a whole and the Theravada College in particular. However, as most of the graduates of the Theravada College are monks and nuns, we can expect that they will go to live in *Viharas* as qualified monks and nuns and provide service to the laities with greater impacts and results. Equipping the graduates well in socially engaged Buddhism they can be serving the community surrounding the *Vihara* effectively and meaningfully not only as spiritual guides, but social motivators as well. Some graduates can find opportunities in Applied Buddhism and Peace Making provided the scope is created.

Conclusion

Buddha talked about four *parishads* (councils) for running Buddha *Shasana* – *Bhikshu* (monks), *Bhikkhuni/Anagarika* (nuns), *Upasaka* (Laymen) and *Upasika* (Laywomen). Buddha also classified the education in terms of *Pariyatti* (textual learning), *Patipatti* (experiential learning) and *Pativeda* (philosophical realization). Theravada has to create scope of application of the learning in personal, societal and national affairs. By designing the institutions serving *Pariyatti*, *Patipatti* and *Pativeda* needs of these four *parishads* can lead the Theravada educational initiatives to a successful and sustainable venture.

Establishment of Theravada College under Lumbini Buddhist University provides opportunity to

streamline all the educational initiatives, which will strengthen *Pariyatti*. Masters Degree in Applied Buddhism and Peace and Buddhism shows a good start towards improving the *Patipatti* at social and national level. The expanding scope of Socially Engaged Buddhism through application of economic development models and social and national security principles based on Buddhist ideals reinforces the Buddhist education as a whole. We will have to groom the Theravada Viharas into the community centers for *Patipatti* in terms of socially engaged Buddhism. The *Vipassana* meditation centers in Nepal have already shown promising role for *Pativeda*.

The organizational capacity of Nepal Bhikshu Mahasangh in terms of physical mobility and intellectual leadership needs to be enhanced substantially. The organizations of nuns, laymen and laywomen have to demonstrate systematic existence. As there are many nuns who are active and academically qualified, there is potential for them to get better organized with vision and mission. Although Lay Buddhists are organized into various activist associations they are scattered and work on ad hoc basis. They need to federate into large associations and aim for consolidated goals.

There is also a need of Theravada Coordination Council, where all four *parishads* have a common platform to conduct regular conferences and draw political strategies to lobby with government and political bodies to expand legitimacy for Theravada missionary efforts. This Council can also become a national level institution to improve international solidarity with efforts of Theravada countries.

---

1. Dr. Keshab Man Shakya is a Ph.D. in Forest Management Economics from Virginia Polytechnic Institute and State University, USA. He had been the Vice-Chairman of the Lumbini Development Trust under the government of the Federal Republic of Nepal. He is the President of Nepaa Rastriya Party. He is a renowned Buddhist activist in Nepal and credited with several literary books and newspaper columns. At present he is the member of the Lumbini Buddhist University Research Council.

Note: Following personalities were consulted while writing this paper – Prof. Dr. Triratna Manandhar, Vice-Chancellor of Lumbini Buddhist University, Ven Gyanapunnik, Chief Abbot of Vishoshanti Vihara, Ven Kaudanya, Editor of Anandabhumi, the monthly Theravada magazine, Triratna Manandhar, Lecturer of Theravada Buddhism in Tribhuvan University, and Ven Dr. Anil Sakya, Deputy Dean of Mahamakuta Buddhist University.

बौद्ध गतिविधि

बौद्ध महिलाको साधारण सभा सम्पन्न

८ मंसिर, बुद्धविहार भृकुटीमण्डप। बौद्ध महिला संघ, नेपालको १७ औ वार्षिक साधारण सभा संघका धर्मानुशासक अगगमहापण्डित डा. भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरको प्रमुख आतिथ्यत्व एवं संघका धर्मानुशासक भिक्षु धर्ममूर्ति महास्थविरको सभापतित्वमा सम्पन्न भयो। प्रमुख अतिथि ज्ञानपूर्णिक महास्थविरले धर्मदेशनालगतै लुम्बिनीमा अन्तर्राष्ट्रिय बौद्ध सम्मेलन यथाशीघ्र आयोजना गर्नुपर्ने राय व्यक्त गर्नुभयो। वहाँले आफ्नो म्यानमार भ्रमणताका अगगमहापण्डित डा. सीतगू सयादो ज. जाणिस्सर महास्थविरले लुम्बिनीमा आउँदो सालमा अन्तर्राष्ट्रिय बौद्ध सम्मेलनको आयोजना गर्न सुभाव दिनुभएको तथा त्यसका लागि आवश्यक आर्थिक सहयोग सयादो स्वयंले व्यहोर्ने जानकारी दिनुभई बौद्ध महिला संघबाट उल्लेखनीय सहयोग गर्न आवान गर्नुभयो। संघका अध्यक्ष डा. केशरीलक्ष्मी मानन्धरले संघबाट प्रस्तावित गरेको थेरवादी बुद्धिष्ठ म्युजियमको लागि सकेसम्म छिटो पहल गर्नुपर्ने बारे स्वागत मन्त्रव्यक्तो क्रममा बोल्नुभयो भने संघका सचिव श्रीमती चन्द्रदेवी शाक्यले वार्षिक प्रतिवेदनसहित भावी कार्यक्रम प्रस्तुत गर्नुभयो। यसरी

नै कोषाध्यक्ष सुश्री कमला शाक्यले संघको आर्थिक प्रतिवेदन प्रस्तुत गर्नुभयो। संघका सल्लाहकार श्री पञ्चज्योतिको मन्त्रव्यपछि उपाध्यक्ष सुश्री सुजाता मानन्धरले साधुवाद ज्ञापन गर्नुभएको सो सभामा संघका संरक्षिका श्रीमती रत्नदेवी तुलाधर, त्रिपुरेश्वरले नगद रु. ५०,०००। (पचास हजार) संघलाई सहयोग प्रदान गर्नुभयो।

डा. नरेशमानलाई तानसेनमा स्वागत

२९ मंसिर, तानसेन। धर्मचक्र बौद्ध युवा संघ, तानसेनले एक धार्मिक समारोह आयोजना गरी संघका अध्यक्ष संजयराज शाक्यको सभापतित्वमा नेपाल परम्परागत बुद्धधर्म संघका अध्यक्ष प्रा. डा. नरेशमान वज्राचार्य, उत्तम वज्राचार्य, दिनेश शाक्य, विकास वज्राचार्य, डा. कविन्द्र वज्राचार्यलगायत अतिथिहरूलाई खादा ओढाई मायाको चिनो पाल्पाली करुवाबाट सम्मान एवं स्वागत गरेको छ। प्रमुख अतिथि डा. नरेशमान वज्राचार्यले वज्रयानी विषयमा प्रवचन दिनुभई लुम्बिनीमा निर्माणाधीन वज्रयानी विहारको बारेमा समेत जानकारी गराउनुभयो। संघका संस्थापक अध्यक्ष अनन्त कुमार

आनन्द कुटी विहार, स्वयम्भू

स्वयम्भू, काठमाण्डौ, फोन नं. ४-२७४२०

पौष पूर्णिमा (योमरिपुण्ठि) को कार्यक्रम

२०७० पौष २ गते मंगलबार

६:३० - ७:१५ सम्म	ध्यान	भिक्षु अस्सजी
७:१५ - ८:०० सम्म	चंक्रमन	भिक्षु अस्सजी
८:०० - ९:०० सम्म	जलपान र ज्ञानमाला भजन	
९:०० - ९:१५ सम्म	शीलप्रदान र बुद्धपूजा	भिक्षु धर्ममूर्ति महास्थविर
९:२५ - १०:४५ सम्म	‘आनन्दभूमि.com’ वेब साइटको उद्घाटन कार्यक्रम	
१०:४५ - १०:५० सम्म	परित्राण-पाठ	सामूहिक
१०:५० - ११:०० सम्म	पुण्यानुमोदन र दानप्रदान	भिक्षु अस्सजी
११:०० - ११:३० सम्म	भन्ते-गुरुमाँहस्तलाई भोजन	
११:३० देखि	उपासकोपासिकाहस्तलाई भोजन	

जलपान, भोजन दाता - दिवंगत ज्ञानज्योति कंसाकारको पुण्यस्मृतिमा, ठमेल भवतु सब्ब मङ्गलं ।

संयोजक : भिक्षु महानाम

वज्राचार्यबाट स्वागत मन्त्रव्यसहित तानसेनका विहारहरू बारेमा
संक्षिप्त जानकारी, डा. कविन्द्र वज्राचार्यबाट प्रमुख अतिथिको
संक्षिप्त परिचय, सचिव दिनेश वज्राचार्यबाट कार्यक्रम संचालन
गरिएको थिए ।

आनन्दभूमि अब वेब साइटमा पनि

२ पुष, आनन्दकुटी विहार-स्वयम्भू । नेपालको पहिलो बौद्ध मासिक पत्रिका आनन्दभूमिको आफ्नो आधिकारिक website www.anandabhoomi.com को विधिवत रूपमा सुरुवात गर्ने कार्य सम्पन्न भएको छ । १८ डिसेम्बर, २०१३ योमरि पुनिका दिन आनन्दकुटी विहारको मासिक धार्मिक कार्यक्रमसहित विहारका प्रमुख भिक्षु मैत्री महास्थविरको सभापतित्वमा प्रमुख अतिथि नेपालका लागि श्रीलंकाका राजदूत एन. डब्ल्यु. सिनविरल्लले सो वेभ साइटको उद्घाटन गर्नुभई नेपालमा थेरवाद बुद्धधर्मको पुनर्स्थापनामा श्रीलंकाको योगदान बारे चर्चा गर्नुभयो । साथै उहाँले वर्तमान परिवेशमा थेरवाद बुद्धशासनलाई आनन्दकुटी विहारले पुन्याउनुभएको योगदान उल्लेखनीय रहेको भन्नुहुँदै आनन्दभूमि बौद्ध मासिक पत्रिका वेभ साइटमा लन्च हुनु उपलब्धिमूलक कार्य प्रशासनीय रहेको बताउनुभयो । आनन्दभूमिका सम्पादक भिक्षु कोण्डन्यले नयाँ प्रविधिसँगै विश्वव्यापीकरण युगमा आनन्दभूमिलाई प्रभावकारी भूमिका निर्वाह गर्न अझै मेहनत गर्नुपर्ने, कुशल टिमवर्कसहित उचित व्यवस्थापन तथा सम्बन्धित सबैको सहयोगविना पत्रिकालाई निरन्तरता दिनु सहज नहुने धारणा व्यक्त गर्नुभयो । यसरी नै पत्रिकाका सल्लाहकार, विहारका कार्यवाहक प्रमुख भिक्षु धर्ममूर्ति महास्थविरले पत्रिकाको उत्तरोत्तर उन्नति प्रगतिका लागि आवश्यक कार्यव्यवस्थापनका लागि विहार परिवार अत्यन्त सकारात्मक रहेको अभिव्यक्ति प्रकाश पार्नुभयो । विहारका प्रमुख एवं समारोहका सभापति भिक्षु मैत्री महास्थविरले आनन्द भूमिको ४० वर्षीय गौरवमय इतिहासलाई जोगाउँदै यसको गरिमालाई समेत निरन्तरता दिनुपर्ने अपरिहार्य रहेको साथै पत्रिकालाई वेभसाइटमा राख्ने सुखद, कार्यका लागि सहयोगीहरू सबैलाई वेभसाइटमा राख्ने सुखद, कार्यका लागि सहयोगीहरू सबैलाई

वहाँले साधुवाद व्यक्त गर्नुभयो । आनन्दभूमि वेभसाइटका संयोजक भिक्षु अस्सजीले स्वागत गर्नुभएको सो समारोह प्राविधिक सहयोगी प्रज्ञारत्न घुल्लुले संचालन गर्नुभयो । वेभ साइटमा अपलोड आनन्दभूमि डट कमका लागि आइटी ग्रुपमा संयोजक भिक्षु अस्सजी, सहसंयोजक भिक्षु सरणंकर, प्राविधिक सदस्यहरू सुधिरकुमार महर्जन, प्रज्ञारत्न घुल्लु, अर्थ व्यवस्थापक सुरेश महर्जन, कार्यालय सहायक विवेक महर्जन तथा सम्पादन प्रमुख भिक्षु कोण्डन्य रहनुभएको छ । सो साइडमा अहिलेसम्म प्रकाशित सम्पूर्ण आनन्दभूमि तथा आचार्य महानायक डा. भिक्षु अमृतानन्द महास्थविरद्वारा रचित, सम्पादित बुद्धकालीन ग्रन्थमालाहरू समेत यथासम्भव अध्ययनार्थ अपलोड गरिएका छन् । अन्य उपयोगी पाठ्यसामग्रीहरू समेत अपलोड गर्ने कार्य निरन्तररूपमा भझरहेको कार्यक्रममा जानकारी गराइएको छ ।

ज्ञानमाला भजनको स्थलगत निरीक्षण

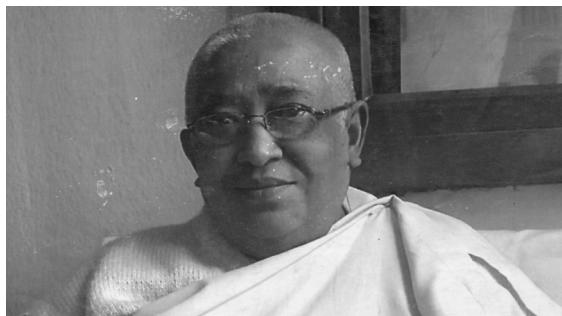
६ पुष, भक्तपुर । राष्ट्रिय ज्ञानमाला समितिका
केन्द्रीय अध्यक्ष प्रा. सुवर्ण शाक्यले बुद्धका उपदेशलाई भजनको
माध्यमबाट प्रचार-प्रसारमा शुद्धता एवं एकरूपताका लागि
ध्यान केन्द्रित गर्नुपर्ने, आजकाल भजन खलः-समूहहरू
कलबजस्तै संचालन भइरहेको बारे एक कार्यक्रमबीच ध्यानार्थण
गराउनुभयो । नगदेश ज्ञानमाला भजन खलःको गतिविधि एवं
वस्तुगत परिस्थिति बारे स्थलगत निरीक्षण भ्रमण कार्यक्रमले
केन्द्र तथा स्थानीय भजन समूहबीच सौहार्द्धता एवं मैत्रीपूर्ण
घिनिष्ठतालाई दरिलो पार्न विश्वास लिइएको छ । नगदेश
ज्ञानमाला भजन खलःबाट कृष्णकुमार प्रजापतिले स्वागत
मन्त्राव्य व्यक्त गर्नुहुँदै उक्त भजन खलःले नगदेशमा बुद्धविहार
स्थापना गरी थेरवाद बुद्धधर्मको उन्नति गर्न ठोस योगदान
पुऱ्याएको बारे जानकारी गराउनुभयो । केन्द्रका सल्लाहकार
शान्तरत्न शाक्यले ज्ञानमाला भजन खलःलाई रचनात्मक
सुभाव दिनुभएको सो कार्यक्रममा मायाको विनो खलःका
अध्यक्ष रत्नभक्त हाँयज्ञलाई हस्तान्तरण गरिएको थियो ।

अग्निधर्मपाठसहित विषयगत धर्मदेशना

७-१३ पुष, काठमाडौं। पद्मकीर्ति विहारका संस्थापक प्रमुख अनागारिका कमला गुरुमाँको ६६ औं शुभजन्मोत्सवको उपलक्ष्यमा कमलपोखरीस्थित पद्मकीर्ति विहारको आयोजना तथा व्यवस्थापनमा पूजनीय भिक्षुसंघबाट सप्ताहव्यापी अग्निधर्मपाठसहित विषयगत धर्मदेशना सम्पन्न भयो। भिक्षु कोण्डन्यले “धर्मसंगणी”, भिक्षु कोलितले “विभङ्ग”, भिक्षु निग्रोधले “धातुकथा”, भिक्षु भद्रियले “कथावत्थु”, भिक्षु पञ्चारतनले “पुण्गलपञ्जति”, फ्राखु, भिक्षु सुमेध महास्थविरले “यमक” तथा भिक्षु जुतिमाले “पट्टान” विषयक धर्मदेशना गर्नुभयो।

सातदिनसम्म भिक्षुसंघलाई अष्टपरिष्कार दानलगायत सो अग्निधर्म-पाठमा भिक्षुसंघ, अनागारिकासंघ, उपासक-उपासिकाहरूलाई उपासिकाहरूलाई सातदिनसम्म जलपान भोजनसहित दानप्रदान कार्य सम्पन्न भएका थिए।

कमला गुरुमां, पद्मकीर्ति विहार, न्यत पुचः, माणिकरत्न चिनियाँ तुलाधर, शान्त-महालक्ष्मी राजकर्णिकार, डबलरत्न तुलाधरले सप्ताहव्यापी भोजन सौजन्य गर्नुभएको थियो भने यसरी नै कमला गुरुमां, भाइराजा-बसुन्धरा तुलाधर, गौरी-

रूपशोभा-शीलतारा, हेरादेवी तण्डुकार, राजा-सुशीला शाक्य, नक्साल समूह, घनश्याम-शान्ता राजकर्णिकारले सप्ताहव्यापी जलपान सौजन्य गर्नुभएको थियो। पद्मकीर्ति विहारका प्रमुख अनागारिका कमलाले लगातार सातदिनसम्म संचालित कार्यक्रममा श्रद्धालुहरूको उत्साहजनक धार्मिक उपस्थितिले विहारलाई धार्मिक प्रेरणा प्राप्त भएको उद्गारसहित सहयोगी सबै दाताहरूलाई साधुवाद व्यक्त गर्नुभयो।

अग्निधारिको प्रव्रजित रजत महोत्सव

१३ पुष, काठमाडौं। अन्तर्राष्ट्रिय बौद्ध भावना केन्द्रका निर्देशक अनागारिका अग्निधारिको प्रव्रजित २५ वर्ष रजतमहोत्सवको उपलक्ष्यमा वहाँकै सद्बूर्म कृति सद्बूर्म पुष्पमाला

अखिल नेपाल भिक्षु महासंघका निवर्तमान अध्यक्ष भिक्षु बोधिसेन महास्थविरद्वारा विमोचनसहित अन्य विविध धार्मिक कार्यक्रम सम्पन्न भएको समाचार प्राप्त भएको छ। अनागारिका अग्निधारिको विभिन्न समयमा प्रकाशित लेख-रचनालाई सुश्री अमिता धाखाले सम्पादन गर्नुभएको कृतिका बारे अ.ने.भि. महासंघका महासचिव भिक्षु कोण्डन्यले समीक्षा गर्नुभयो। रजतमहोत्सव कार्यक्रममा अन्तर्राष्ट्रिय बौद्ध भावना केन्द्रको तर्फबाट कम्मट्टानाचरिय म्यानमारका सयादो ऊ जाणुजोतामिवंश महास्थविरले अनागारिका अग्निधारिलाई अभिनन्दन-पत्र अर्पण गर्नुभयो भने कार्यक्रममा अखिल नेपाल भिक्षु महासंघका अध्यक्ष अग्निधारिका अग्निधारिलाई अभिनन्दन-पत्र अर्पण गर्नुभयो।

विमोचक भिक्षु बोधिसेन महास्थविर तथा अनागारिका संघको तर्फबाट अनागारिका जाणवतीले शुभकामना मन्त्रव्य व्यक्त गर्नुभयो।

अन्तर्राष्ट्रिय बौद्ध भावना केन्द्र परिवार तथा अष्टरत्न धाखा, रत्नदेवी धाखा परिवारद्वारा आयोजित कार्यक्रममा भिक्षुमहासंघद्वारा सामूहिक परित्राण-पाठपछि अष्टपरिष्कार दान एवं भन्ते-गुरुमांहरूलाई दानप्रदान गरिएको थियो। केन्द्रका अध्यक्ष शान्तमान शाक्यले स्वागत भाषण, केन्द्रका निर्वतमान अध्यक्ष सुश्री अमिता धाखाले साधुवाद ज्ञापन गर्नुभयो।

स्मरणीय छ, पौष ११ र १२ गते अनागारिका अग्निधारिको प्रव्रजित २५ वर्ष रजतमहोत्सवको उपलक्ष्यमा ३० जना अनागारिकाहरूको सहभागितामा ‘वर्तमान नेपालमा बुद्धधर्म प्रचार गर्नमा प्रव्रजितहरूको भूमिका’ विषयक दुईदिने कार्यशाला गोष्ठीको आयोजना गरिएको थियो। उक्त गोष्ठीमा नेतृत्व विकास र समूह व्यवस्थापन, सहभागिता, समन्वय, उत्प्रेरणा, द्वन्द्व व्यवस्थापन, सञ्चारको विषयमा विस्तृत छलफल भएको

थियो । साथै २० वर्षपछि अर्थात् वि.सं. २०९० साल सम्मा थेरवाद बुद्धशासनको परिकल्पना (Vision of Theravada Buddhism in Nepal in B.S. 2090) बारे छलफल एवं वर्तमान नेपालको बुद्धशासनमा समस्या र चुनौती विषयमा विश्लेषण गरी कार्ययोजना निर्माण गरिएको छ । सम्पन्न उक्त गोष्ठीका संयोजक अनागारिका जाणवती हुन् भने सुश्री सबिता धाख्खाले सहजकर्ताको जिम्मेवारी निभाएका हुन् । गोष्ठीमा अनागारिका अगगजाणी, बरदेश मानन्धर र मदनरत्न मानन्धरले समेत कक्षा संचालन गर्नुभएको समाचार प्राप्त भएको छ ।

भवन नामाकरण तथा धर्मकक्ष उद्घाटन

३० पुष, ललितपुर । नेपालका संघनायक भिक्षु अश्वघोष महास्थविरले एक धार्मिक समारोहबीच अन्तर्राष्ट्रिय बौद्ध विद्यापीठको धर्मकक्ष उद्घाटन गर्नुभयो । नेपालका पाँचौ संघनायक दिवंगत भिक्षु बुद्धघोष महास्थविरको पुण्यस्मृतिमा लुखुसिस्थित श्री सुमंगल विहारमा निर्माणाधीन भवनलाई श्री बुद्धघोष गुणानुस्मरण भवन नामाकरण गरिएको छ । पहिलो दिन भिक्षुमहासंघबाट पवित्र महापरित्राण-पाठ, भिक्षु-श्रामणेर तथा अनागारिकाहरूलाई दानप्रदान गरियो । माघ १ गते आयोजित अन्तर्राष्ट्रिय बौद्ध विद्यापीठसम्बन्धी विशेष कार्यक्रममा नेपालका संघनायक भिक्षु अश्वघोष महास्थविर, अधिकारी नेपाल भिक्षु महासंघका अध्यक्ष तथा संघउपनायक अगगमहापण्डित डा. भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर, डा. भिक्षु पञ्जालोक महास्थविर, लुम्बिनी बौद्ध विश्वविद्यालयका उपकुलपति प्रा. डा. त्रिरत्न मानन्धर, केन्द्रीय बौद्ध अध्ययन विभाग, त्रिविकिका विभागीय प्रमुख डा. मिलनरत्न शाक्यको उपस्थिति रहेको थियो । साथै सो समारोहमा Ampitiya Siri Vimala Thero, Sanghanayaka of Central province of Ramanya Nikaya in Sri Lanka, Sao Khon Dhammathera,

president of Cambodian Sangha in USA, Vicitta Bhikkhu Bonthan Prasavat, abbot of Wat Lao Buddhaovat of Hrode Island in USA, Southone Inthiruth from Canada विदेशी पाहुनाहरूको पनि उपस्थिति रहेको थियो । आर्थिक सहयोगी दाताहरूलाई प्रशंसा-पत्र प्रदान गरिएको सो सभा सुमंगल विहारका सचिव भिक्षु पञ्जारतन स्थविरले संचालन गर्नुभयो ।

श्रीलंकामा भिक्षु मैत्री सम्मानित

२१ डिसेम्बर २०१३,

कोलोम्बो-श्रीलंका । आनन्दकुटी विहारका प्रमुख, आनन्दकुटी विहार संस्थाका अध्यक्ष, अन्तर्राष्ट्रिय बौद्ध समाज, लुम्बिनीका अध्यक्ष, आनन्द भूमि बौद्ध मासिकका प्रमुख सल्लाहकार तथा विभिन्न धार्मिक एवं सामाजिक संघसंस्थामा आबद्ध भिक्षु मैत्री महास्थविरलाई श्रीलंकाको रामङ्गल महानिकायले एक अन्तर्राष्ट्रिय धार्मिक कार्यक्रमबीच “श्री विमलवंश वंशवतवंश शासनकीर्ति श्री समाज सेवा शिरोमणी” नामक अति विशिष्ट पदवीद्वारा सम्मानित गरिएको छ । श्रीलंकाका सुप्रसिद्ध दिवंगत बद्धगम विमलवंश महाथेरको १००औं शुमजन्मत्सोवको उपक्षयमा आयोजित पुरस्कार वितरण समारोहमा श्रीलंकाका महामहिम राष्ट्रपति महिन्द्र राजपक्ष प्रमुख अतिथि हुनुहुन्थ्यो । श्रीलंकाबाट सम्मानित हुनुहुने भिक्षु मैत्री महास्थविर विगत दुई दशकदेखि बुद्धको जन्मभूमि लुम्बिनी परिसरमा निरन्तररूपमा धार्मिक माध्यमबाट स्वारूप्य, शिक्षा, सामाजिक सेवा तथा ग्रामीण भेगमा सेवामूलक कार्यमा संलग्न हुनुहुन्छ ।

लुम्बिनीमा थेरवाद बुद्धविहारको शिलान्यास हुने

बुद्ध-जन्मभूमि लुम्बिनी परिसरमा लुम्बिनी विकास कोष-गुरुयोजनाअनुरूप थेरवाद जोनअन्तर्गत अखिल नेपाल भिक्षु महासंघको पहलमा “लुम्बिनी थेरवाद बुद्धविहार” निर्माण कार्य यहि आउँदै माघ ४ गते अखिल नेपाल भिक्षु महासंघका अध्यक्ष संघउपनायक अगगमहापणिङ्गत डां भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरको गरिमामय उपस्थितिमा धार्मिक विधिपूर्वक शिलान्यास शुभकार्य हुने भएको छ । हाल सो कार्यमा लुम्बिनी थेरवाद बुद्धविहार निर्माण समितिका लागि अ.ने.भि. महासंघका उपाध्यक्ष भिक्षु धर्ममूर्ति महास्थविर, सचिव भिक्षु राहुल महास्थविर तथा क.का.स. भिक्षु सद्वातिस्स महास्थविरलाई सम्पर्क गर्न सकिने छ ।